

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

Könyvnyomdák Budapesten.

- I. kerület.
- Ádám Herman**
Krisztina-körút
M. kir. Államnyomda
Nándor-tér 1.
M. kir. tud. Egyetemi ny.
Iskola-tér 3.
- II. kerület (Viziváros).
- Bagó M. és Fia**
Ponty-utca 4.
Goldberger Ignác
Fő-utca 23.
Heisler Jaroslav
Várkert-rakpart 1.
Ilauzky József
Bomha-tér 4.
Müller K. (Münster K.)
Albrecht-út 3-5.
- III. kerület (Ó-Buda).
- Bartalits Imre**
Remete-hegy.
Blechler Ignác
Kiskorona-utca 15.
Wimmer Márton
Serfőző-utca 10.
- IV. kerület (Belváros).
- Barcza József**
Váci-utca 66.
Buschmann Ferencz
Koronaherceg-utca 8.
Franklin-Társulat magy.
Irod. int. és könyvny.
Egyetem-utca 4. és
Vármege-utca 11-13.
Goszler Gyula
Aranykéz-utca 1.
Hunyadi Mátyás ny.
Zöldfa-utca 43.
Langer Ede és Fia
Zsibárus-utca 1.
M. kir. posta- és táv. ny.
Főposta-épület.
Mercur kő- és könyvny.
Királyi Pál-utca 9.
Nagy Sándor
Papnövelde-utca 8.
Id. Poldini Ede és Társa
Irányi-utca 1.
Quittner József
Károly-körút, központi
városház.
Róth József
Ujvilág-utca 6.
Singer Lipót
Károly-körút 24.
Sűz Dávid
Fővám-tér 5.
Székesfővárosi házi ny.
Központi városház.
Ullmann József
Régi posta-utca 4.
Várnai Fülöp
Régi posta-utca 3.
Victoria-nyomda
Váci-utca 37.
Wodianer F. és Fial
Sarkantyús-utca 3.
- V. kerület (Lipótváros).
- Bendler A.**
Arany János-utca 18.
Budapesti h. é. v. nyomd.
Lipót-körút 22.
Czettel és Deutsch
Bálvány-utca 12.
Farkas Testvérek
Nádor-utca 19.
Hamburger és Birkholz
Csáky-utca 13.
Hermes könyvny. r.-t.
Báró Atzél-utca 2.
Hungária-könyvnyomda
Váci-körút 34.
Juhász és Haas
Tüskér-utca 5.
Kállal Ármin
Bálvány-utca 18.
Kálmán M. és Társa
Vadász-utca 32.
Kanitz C. és Fial
Vadász-utca 26.
Károlyi György
Kálmán-utca 5.
Itj. Kellner Ernő
Csáky-utca 9.
Kertész József
Mária Valéria-utca 11.
Kollmann Fülöp
Arany János-utca 34.
Krausz Lajos
Váci-körút 20.
Krausz S. és T.
Zoltán-utca 11.
Légrády Testvérek
Váci-körút 78.
Lengyel Lipót
Vadász-utca 35 a.
Lőw Ede
Váci-körút 80.
Magyar Hírlap nyomd.
Honvéd-utca 10.
Magyar Sajtó könyvny.
Nádor-utca 74.
Márkus Samu
Báthory-utca 20.
M. k. postatakarékny.
Hold-utca 4.
Pallas-irod. és nyomd. r.-t.
Kálmán-utca 2.
**Pesti Könyvnyomda-
Részvénytársaság**
Hold-utca 7.
Pesti Lloyd-társulat ny.
Dorottya-utca 14.
Pollák Elkán
Nagykorona-utca 21.
Pollák M. Miksa és Tsa
Akadémia-utca 15.
Schlesinger Vilmos
Bálvány-utca 26.
Thália-nyomda
Csáky-utca 2/b.
Vas Tivadar
Honvéd-utca 12.
Vincze és Bartók
Bálvány-utca 15.
- VI. ker. (Terézváros).
- Baross-nyomda**
Uj-utca 6.
- Beer E. és Társa**
Aradi-utca 8.
Berkovits János
Teréz-körút 40-42.
Breuer Mihály
Dessewffy-utca 43.
Bróza Ottó
Váci-körút 17.
Ehrnstein Mór
Laudon-utca 4.
Engel S. Zsigmond
Vörösmarty-utca 56.
Európa, irod. és ny. r.-t.
Ó-utca 12.
Fővárosi nyomda stb. r.-t.
Podmaniczky-utca 39.
Fried és Krakauer
Dalszínház-utca 10.
Friedmann Á.
Gyár-utca 54.
Fuchs Samu és Társa
Podmaniczky-utca 27.
Gergely Miksa
Váci-körút 19.
Glückselig M.
Hunyady-tér 7.
Goldschmidt Mór
Révay-utca 6.
Gross és Grünhut
Gyár-utca 32.
Herrman Ignác
Szerecsen-utca 20.
Hornyánszky Viktor
cs. és kir. udv. könyvny.
Aradi-utca 14.
Kápolnai Adolf
Teréz-körút 5.
Kassino Jakab
Király-utca 26.
Kaufmann, Vojtitz és tsa
Vörösmarty-utca 52.
Korvin Testvérek
Révay-utca 14.
Kunoss Vilmos és Fia
Teréz-körút 38.
Löbl Dávid és Fia
Andrássy-út 19. és
Nagymező-utca 26.
Minerva ny. (tul. Gansl Zs.)
Szerecsen-utca 7/9.
M. á. v. menetjegy-ny.
Csengery-utca 33.
Magyar reklám-nyomda
Nagymező-utca 66.
Markovits és Garai
Lázár-utca 13.
Muskát Béla
Szondy-utca 4.
Orsz. közp. kősz. ny. r.-t.
Váci-körút 61.
Pollacek Mór
Dávid-utca 4.
Poporul Román nyomd.
Vörösmarty-utca 60/a.
Posner K. Lajos és Fia
Csengery-utca 31.
Radó Izor
Szerecsen-utca 13.
- Radó és Rózsa**
Ó-utca 2.
Rigler József Ede r.-t.
Rózsa-utca 55.
Schmelcz Izidor
Izabella-utca 70.
Schmidl Sándor
Szerecsen-utca 6.
Székely Viktor
Dávid-utca 4.
Vigyázó Tivadar
Váci-körút 39.
Wellesz Béla
Uj-utca 37.
- VII. (Erzsébetváros).
- Árpád kő- és könyvny.**
Valero-utca 9.
Athenaeum ir. ny. r.-t.
Kerepesi-út 54.
Bárd Jakab
Miksa-utca 17.
Biró Albert
Klauzál-utca 35.
Deutch József
Károly-körút 7.
Elek Lipót
Kertész-utca 37.
Erzsébetvárosi könyvny.
Dohány-utca 29.
Galltzenstein H.
Dohány-utca 68.
Garai Mór
Károly-körút 3.
Gelléri és Székely
Kerepesi-út 34.
Gonda és Társa
Akácfa-utca 50.
Grünwald Ödön
Wesselényi-utca 4.
Hedvig S.
Dohány-utca 12.
Kellner Gerson
Csányi-utca 13.
Krammer és Erhardt
Csömöri-út 28.
Löbl Mór
Király-utca 27.
Löblovitz Zsigmond
Csömöri-út 38.
Nagel István
Vörösmarty-utca 17.
Neuwald Illés
Dohány-utca 44.
Pannonia-nyomda
Rombach-utca 8.
Propper Leó
Erzsébet-körút 35.
Reich Ármin
Dohány-utca 84.
Roth és Krausz
Kertész-utca 23.
Rubin Izidor
Király-utca 15.
Spatz Henrik
Dob-utca 55.
Splitzer Márk
Klauzál-utca 31.
- VIII. ker. (Józsefváros).
- Anglo-nyomda**
Baross-utca 47.
Budapesti Hírlap nyomd.
Rökk Szilárd-utca 4.
Corvin-nyomda
Baross-utca 4.
Özv. Fried Ignác
József-körút 14.
Fritz Ármin
József-körút 9.
Hell I. Ede
Luthei-utca 4.
Klein Vilmos
Kerepesi-út 73.
Kohn Simon
József-körút 10.
Kossuth Lajos-nyomda
Újvásártér 5.
Lipinszky és társa
Nap-utca 10.
Otthon-nyomda
Mária-utca 42.
Pázmáneum-nyomda
Mária-utca 11.
Révai és Salamon
Üllői-út 18.
Rózsa Kálmán és Neje
Szentkirályi-utca 30.
Schulcz Adolf
Baross-utca 81.
Stephanum ny.
Szentkirályi-utca 28a.
Szent Anna-nyomda
Baross-utca 66-68.
Szent László-nyomda
Rökk Szilárd-utca 28.
Nemzetközi könyvny.
Futó-utca 44.
Weissenberg Ármin
József-körút 16.
- IX. ker. (Ferencváros).
- Engelmann Mór**
Vámház-körút 35.
Harsány Emil
Lónyay-utca 7.
Műszaki ir. és ny. r. t.
Soroksári-utca 5.
Pátria-nyomda r.-t.
Üllői-út 25.
Szrpzake Novosztij kny.
Lónyay-utca 12.
- X. kerület (Kőbánya).
- Első kőbányai könyvny.**
Jászberényi-út 1.
Lőrincz F.
Maglódi-út (Oyújtó-fogház).
Merendiák Károly
Liget-tér 4.

Csakis Gutenberg-gyujtót vegyünk! !! Ót százalék a ——— !!
szanatorium javára. !!

Könyvnyomdák a vidéken.

Abauj-Szántó Baksy Barna.	Brassó Brassói Lapok nyomdája (tul.: Trattner H. és tsai).	Ér-Mihályfalva Beck Adolf.	Jászberény Brinauer Adolf és Társa. Kubicza János.	Kún-Szent-Márton Csanády József.
Abauj-Szepsí Tóth István.	Ciurcu és társa. Óabony és Társa. Grünfeld Vilmos. Óóóó János Fia. Herz és Társa. Muresianu Aurél.	Fehérgyarmat Mátyás Adolf.	Jászapáti Óalamb Zoltán.	Léva Dukesz Lipót Nyitrai és Társa. Schultz Ignáz.
Abrudbánya Róth Ferencz.	Budaöcs (Promontor) Leopold és Klein.	Fehértemplom Kuhn Péter. Wunder Óusztáv. Wunder Óyula.	Kalocsa Jurcsó Antal. Werner Ferencz.	Lippa Zeitler Lajos.
Ada Berger L.	Buziás Ullmann F.	Felső-Eőr Schodisch Lajos.	Kaposvár Óerő Zsigmond. Hagelmann Károly. Ózv. Jancsovics Óynláné. Kéthelyi L. és Társa.	Liptó-Szent-Miklós Lów Dezső. Steler Izidor.
Alsó-Kubin Trnkóczy József.	Csacza Braun Rezső.	Felső-Vissó Schiffmann H.	Kapuvár Buxbaum József.	Lőcse Reisz Tivadar József.
Alsó-Lendva Balkányi Ernő.	Csákova Órádi Péter.	Fertő-Nezálder Horváth B.	Karánsebes Karánsebesi gör. kel. rom. egyházmezeje nyomdája. Fléissig Lipót.	Losoncz Kármán Zsigmond Lósonczy Sándor. Roth Simon.
Apatin Óasz Mátyás. Szavadill József.	Csáktornya Fischel Fülöp.	Fiume Battara P. Chiuzre & Co. Jerouscheg O. Mohovich Emlidio Unio könyvnyomdai műintézet.	Karczag Szódi S.	Lugos Szidon József. Traunfellner Károly. Tipografia Heres. Virányi János Weisz és Sziklai.
Arad Aradi nyomda-részvény- láraság. Bloch H. Első aradi amerikai gyors- sajtó-nyomda (tul.: Kep- pich Zsigmond). Óór. kel. egyházmezeje ny. Óyulai István. Muskát Miksa. Tribuna Poporuhai r.-t. nyomdája. Réthy Lipót és Fia.	Cservenka Heinecz Lajos. Welker Ádám.	Fogarás Thierfeld Lipót.	Kassa Breitner Mór. Óutenberg-ny. (Lukács O.) Koczányi Béla. László Béla. Vitéz Adolf. Werfer Károly.	Magyar-Óvár Czhé Lajos.
Aranyos-Maróth Óócczi-nyomda (tulajd.: Némédi László).	Csikszereda Óyórgyjakab Márton utóda: Dreznánd Viktor. Szvohoda József.	Galánta Első galánthai könyvny. (tul.: Neufeld Samu).	Kecskemét Első Kecskeméti Hirlap- klódó és Nyomda-Rész- vényláraság. Pestmegyei Hirlap. Steiner Mihály. Sziládi László. Szappanos István. Tótn László (tulajd.: Fekete Mihály).	Makó Kováts Antal. Neumann József.
Aszód Magyar kir. javító-intézet nyomdája.	Csongrád Tiszavidéki nyomdája (tulajd.: Sílber Jánosné). Weisz Márk.	Galgóc Szold Jakab. Sterner Adolf.	Kécskémét Első Kecskeméti Hirlap- klódó és Nyomda-Rész- vényláraság. Pestmegyei Hirlap. Steiner Mihály. Sziládi László. Szappanos István. Tótn László (tulajd.: Fekete Mihály).	Malaczká Wiesner Alfréd
Bács-Almás Vogl M.	Csorna Kokas és Neumann.	Gálszécs Berkovits R.	Késztely Farkas János. Nádai Ignác. Sujánszky József.	Marozsújvár Wugrinetz Károly.
Bács-Kula Berkovits Márk.	Csurgó Vágó Óyula.	Gödöllő Kanders Ferencz.	Kézdi-Vásárhely Ifj. Jancsó Mózes.	Maros-Ludas Óülkék József.
Bács-Szent-Tamás Óavanczky Szima.	Czegléd Nagy Elek Sebők Béla.	Gyergyó-Szent-Miklós Létz János és Társa. Sándory Mihály.	Király-Helmecz Klein József.	Máramaros-Sziget Berger Miksa. Sichermann Mór. Vider és Rosenthal.
Bács-Topolya Wilheim Miksa.	Dárda. Frank Béla.	Gyoma Kuer Izidor.	Kismárk D. Altmann Dávid. Sauter Pál.	Margittá Hungária könyvnyomda (tul.: Pollák Lajos).
Baja Kazal J. Kollár Antal és Fia. Nánay Lajos. Rajkovics Károly.	Debreczen Adler Józsefné. Csokonai nyomda-rt. Drobschart és Popovits. Hoffmann és Kronovitz. Horovitz Zsigmond. Hungaria-nyomda. Komáromi József. László Albert. Pongrácz Óéza. Városi nyomda.	Gyöngyös Herzog Á. E. Ilevesmegy. Lapok ny. Sima Dávid.	Kis-Czell Dinkgreve Nándor.	Marosújvár Wugrinetz Károly.
Balassa-Gyarmat Balassagyarmati könyv- nyomda r. t. (v. b.) Darvai Ármín. Halyák István. Werthelmer Zsigmond.	Deés Bernáth Nándor. Demeter és Kiss. Goldstein Jakab.	Gyöngyös Herzog Á. E. Ilevesmegy. Lapok ny. Sima Dávid.	Kis-Jenő Gallovics Dezső.	Maros-Vásárhely Adi Árpád. Ev. ref. collegium-nyomda (tul. Benkó László). Órún Vilmos.
Balázsfalva Óór. kath. püspöki nyomda.	Deva Hirsch Adolf. Kroll Óyula.	Győr Fischer István és F. utóda Nitsmann József. Óróf Óyula és társa. Óyóregyházim. könyvny. Heckenast Óyörgy. Láng J. Jenő. Pannonia-könyvnyomda.	Kis-Kőrös Kalisch Ignác.	Mátészalka Weisz Zsigmond.
Bánffy-Hunyad Ábrahám Mór.	Devecser Rosenberg Zsigmond.	Győr-Sziget Gross Ó. és társa.	Kis-Marton Dick Ede.	Medgyes Reissenberger Ó. A.
Barcs Szkribanek N.	Dicső-Szent-Márton Hirsch Mór.	Gyula Corvina-nyomda Dobay János.	Kis-Pest Fischhof Henrik.	Mezőkövesd Balázs Ferencz.
Baróth Rozsondai János.	Ditró Ditró és Szárhegy község- gek nyomdája.	Gyulafehérvár Schäser Ferencz Püspöki lyc. nyomda (bérli.: Papp Óyörgy). Voltz B.	Kis-Várda Berger Ignác. Ifj. Klein Óyula.	Mezőtúr Braun J. Kanyó Antal.
Bártfa Blayer M. Salgó Mór.	Dombóvár Dombóvári könyvnyomda (tulajd.: Bruck Sándor).	Hajdú-Böszörmény Szabó Ferenczné.	Kolozsvár Boskovics József. Ellenzék nyomdája. (tul.: Magyar Mihály.) Óámán János örököse. Óombos Ferencz. Óutenberg nyomda. Lepage Lajos. Magyar Polgár nyomdája. (tul.: Ajtay K. Albert). Polcz Albert. Stief Jenő és Társa. Zobáitz Ferencz.	Miava Haas Mór.
Battonya Ruber István.	Duna-Óerdővár Somló Manó.	Hajdú-Dorog Órűnfeld Mózes	Körmend Körmendi könyvnyomda- részvényláraság.	Mindszent Weisz Ignác.
Bazin Klein Alfréd.	Duna-Szerdahely Adler Netti. Goldstein Józsva.	Hajdú-Nánás Bartha Imre.	Körmöcbánya Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	Miskolc Boros Benő. Forster, Klein és Ludvig. Stamberger Bernát. Stamberger Lajos. Sugár és Társa Szélenyi és Társa.
Békés Báró Drechsler Óéza.	Eger Baross-ny. (tul.: Paunz S.). Egri könyvny. részv.-társ. Órseki Iycaumi nyomda. Lów Sámuel.	Hajdú-Szoboszló Plón Óyula.	Közeg Feigl Frigyes. Feigl Óyula.	Mohács Blandi János. Rosenthal Mérk és Fia.
Békés-Csaba Corvina-ny. (Szihelszky J.) Povázsay testvérek.	Egying Politzer Jenő.	Halmi Friedlmann Henrik.	Körmöcsanak Feigl Frigyes. Feigl Óyula.	Moór Moóri könyvnyomda.
Belényes Sóssmann Lázár.	Eperjes Kósch Árpád. Pannonia-ny. (tul.: Kahn M.)	Hatvan Hoffmann M. L.	Körmöcsanak Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	Moson Órűnfeld Ignác.
Beregyszász Haladás-könyvnyomda (tul.: Juhász Piroksa). Engel Jenő.	Órsekújvár Kohn Samu. Pállinkás I. Óéza. Winter Zsigmond.	Hódmező-Vásárhely Hódmezővásárhelyi nyomda és kiadó r.-t. Lévai Fülöp. Vásárhelyi Híradó ny. Vásárhely és Vidéke ny. Wesselényi Óéza.	Körmöcsanak Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	Munkács Órósz Testvérek. Órűnstein Mor. Káhn és Fried. Kohn és Klein. Kroó Hugo. Meisels Bernát.
Besztercze Baciu A. Botschar Tivadar. Csallner Károly.	Órsekújvár Kohn Samu. Pállinkás I. Óéza. Winter Zsigmond.	Hollcs Malovany József.	Körmöcsanak Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	Mura-Szombat Ujházi Miksa.
Besztercebánya Hungaria-ny. (tul. Sonnen- feld Mór). Machold F. Ifj. Nádasy Óyula.	Órsekújvár Kohn Samu. Pállinkás I. Óéza. Winter Zsigmond.	Homonna Waller H. és Társa.	Körmöcsanak Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	Nagy-Ótád Órűnsberger Antal.
Bicske Lederer Hermann.	Órsekújvár Kohn Samu. Pállinkás I. Óéza. Winter Zsigmond.	Huszt Órűnwald Jakab Mermelstein Fülöp.	Körmöcsanak Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	Nagy-Bánya Molnár Mihály. Nánásv István.
Bonyhád Rauhitschek Izor. Weisz Jakab.	Órsekújvár Kohn Samu. Pállinkás I. Óéza. Winter Zsigmond.	Igló Schmidt József.	Körmöcsanak Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	Nagy-Bittse Spiegel Samu.
Borosjenő Óngár J.	Órsekújvár Kohn Samu. Pállinkás I. Óéza. Winter Zsigmond.	Ipolyság Kanyó Antal utóda Neumann Jakab	Körmöcsanak Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	
Breznóbánya Kreislér J.	Órsekújvár Kohn Samu. Pállinkás I. Óéza. Winter Zsigmond.		Körmöcsanak Joerges A. ózv. és Fia. Paxner és Biron.	

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-
HIVATAL:

Budapest, V., Hold-utca 7.

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK
HIVATALOS KÖZLÖNYE

ELŐFIZETÉSI ÁR

Egész évre 4 kor., fél évre 2 kor
Egyes szám ára 40 fillér.

GOEBEL TIVADAR.

A németországi könyvnyomtatók legjelesebb szakírója, Goebel Tivadar e hó 16-án ülte meg nyomdászkodásának hatvanesztendő jubileumát. Véle ünnepelt az egész német szaksajtó, s a világ minden nemzetének szaklapjai már előre is kisebb-nagyobb cikkekben méltatták a jubiláns életfolyását.

A ki esztendőök óta figyelemmel kíséri a külföldi szaksajtót: okvetlenül ismeri a Goebel nevet. A német lapok legtöbbszörében, de még a francia és angol szakújságok egyik-másikában is minduntalan a szemünkbe tűnik az ő neve. Szinte hihetetlen az az irodalmi munkásság, a mire még most is — 74 éves korában — képes. Napról-napra jelennek meg cikkei, kritikai ismertetései itt is, ott is. És ez a rengeteg produktivitás éppenséggel nem megy a minőség rovására. Sőt ellenkezőleg: mindegyik cikke egy-egy gyöngyszem a német szakirodalomban. Elcsépelte frázisokat ő soha le nem ír; minden mondatának egy-egy eredeti, szép gondolat a szülőanyja.

Szerfölött tanulságos az ő pályafutása is. 1829. márczius 17-én született Gelenau szászországi városkában, Kamenz mellett, s már 11 esztendőskorában tökéletes árvaságra jutott. Mint mindnyájunkat, őt is a szükség kényszerítette arra, hogy ipari pályára lépjen, s így lett 1843-ban, 14 éves korában, Bautzenben nyomdász-inas. A mikor fölszabadult, vándorútra kelt. Dolgozott néhány nagyobb német városban, így Drezdában, Görlitzben meg majnai Frankfurtban. Majd Strassburgba került, a mely város akkoriban még francia kézben volt. Itt kezdett először nyelvtanulmányokkal foglalkozni. Kitartó szorgalmával rövidesen annyira vitte, hogy meglehetősen tudott francziául, s nemsokára a párisi hírneves Plon-nyomdában vállalatott kondíciót. Párisban már az angol nyelv tanulásába is belefogott, s csakhamar jó eredményt ért el vele. Persze, ekkor már nem volt maradása a Szajna-parti Babelben, s kereste az alkalmat: hogyan vethesse meg a lábát a Themze-parti világvárosban.

Csakhamar sikerült néki ez is, s nagyobb londoni nyomdákban jó néhány esztendőt tölthetett, szorgosan tanulmányozva a nyomdászat esztétikáját, történetét meg technikáját, s mellesleg tanulgatva a jelentékenyebb idegen nemzetek nyelvét is. Így

szerezte meg azt az univerzális műveltségét, a mely nyomdászemberekénél szinte példátlan: a mellett, hogy a grafikai sokszorosító művészeteknek egész technikája meg története a kis ujjában van, olvas francziául, angolul, olaszul, spanyolul, oroszul, latinul, görögül, sőt még héberül is.

Londonból Lipschébe került Goebel; itt a Lorck-(később Drugulin-) féle nyomdában dolgoztatott 1859-ig, a mikor Oroszországba, Riga városába vitte a tanulási vágy s a változatos élet szeretete. A Rigasche Zeitung nyomdájának lett a faktora. Közben bejárta Oroszország minden jelentékenyebb városát, gazdagítva tapasztalatainak kincses házát.

Betegség hajtottá vissza hazájába. 1871-ben Hamburgban találjuk, mint ünnepelt szakíró, a Journal für Buchdruckerkunst szerkesztőjét. Nagy tudásával, rengeteg szorgalmával és kitűnő összeköttetésekkel e szaklapot egy-kettőre az elsők közé emelte. A Waldow Archivja mellett ez volt a németek legolvasottabb újsága mindaddig, a mig Goebel szerkesztette.

Kilenc esztendei szerkesztősködés után 1880-ban Stuttgartba vonult vissza, de nem azért, hogy megpihenjen, hanem hogy szabadabban szolgálhassa a szakfejlesztés érdekeit. Azóta nincs lekötve egyik lapnál sem, de munkatársa valamennyinek. Tömérdek sokat ír, legkedvesebb tárgya a könyvnyomtatásbeli esztétika.

Voltak önálló munkái is. Ilyen például az a forrásmunka számba menő díszes könyve, a melyben a gyorsajtó feltalálásának viszontagságos történetét írta meg. A címe ez: Friedrich Koenig und die Erfindung der Schnellpresse. 1883-ban jelent meg. Egy másik műve pedig valóságos kompendiuma a grafikai sokszorosító eljárásoknak. Die graphischen Künste der Gegenwart a címe, s folio-alakban, sok drága műmelléklettel, gyönyörű kötésben jelent meg 1892-ben. Azóta megírta s az idén kiadta ennek folytatását is. Kár, hogy a nyomdászat e monumentális könyvének megszerzése — drágasága miatt — a szegény nyomdász-emberre nézve egy kissé bajos.

A németországi híres Konversations-Lexikonoknak is ő volt a nyomdászati részt ismertető munkatársa.

Német szaktársaink s a német tudósvilág mindig méltányolták Goebel érdemeit. Szeretetük, tiszteletük jeleivel halmozták el mindig. A szászországi Kamenz városa pedig diszpolgárává választotta. x.

A BÉCSI GRAFIKAI TANINTÉZET.

Alábbiakban ez intézet nyomdászati szakosztályát ismertetem röviden. Hiszem, hogy e rövidke közlemény érdekel minden olyan magyar nyomdászt, a ki lelkesedik a szakfejlesztésért.

A „K. k. Graphische Lehr- und Versuchsanstalt“ (Wien, VII. Westbahnstrasse 25.) célja a fontosabb fényképészeti sokszorosítási és grafikai nyomó-eljárások tanítása, s ezek alkalmazásának a művészetben, iparban és tudományban való előmozdítása. Áll a következő szakosztályokból: I. szakosztály: fényképészet és sokszorosítási eljárások; II. szakosztály: könyvnyomdászat; III. szakosztály: fényképészeti és grafikai vegyikísérletező intézet; IV. szakosztály: szerek gyűjteménye.

A téli félév kezdődik szeptember 15-én, a nyári február 15-én, július 15-től szeptember 15-ig szünet.

Könyvnyomdászati szakosztály.

E szakosztályban tanítják a szedést, nyomtatást, illusztráció-nyomtatást a könyvnyomó sajtón, a művek illusztrálását különféle grafikai eljárások szerint stb., még pedig gyakorlatilag és elméletileg. Áll 3 évfolyamból; ezek két elsője kötelező a rendes hallgatóra, a 3-dik évfolyam pedig azok számára ajánlatos, kik a fotomechanikai eljárásokban akarnak különös képzettséget elérni.

Rendes hallgató lehet, ki legalább hat középiskolai osztályt avagy ennek megfelelő iparművészeti iskolai képzettséget ki tud mutatni.

Rendkívüli hallgató lehet, ki már gyakorlatilag működött, vagy az I. szakosztály (fényképészet) utolsó évfolyamát eredménnyel végezte.

Tanulók csak bizonyos meghatározott számban vehetők fel.

A nyomdászati szakosztály rendes hallgatói az igazgatóság engedelmével a fényképészeti előkészítő tanfolyamot is hallgathatják, ha erre beiratkoztak. Rendes tanulók felvétele, avagy egyes tantárgyak alól való mentesítés tekintetében a tanári testület meghallgatása után az igazgató határoz.

Bizonyítvány. A hallgatók minden félév végén bizonyítványt kapnak, melyben az egyes tantárgyakban való előmenetel, valamint az erkölcsi viselet osztályzata foglaltatik. A rendes hallgatók a második év végeztével elbocsátó bizonyítványt kapnak.

Egyéves önkéntességi jog. A kit a második év végeztével elbocsátó bizonyítvánnyal láttak el, egyéves önkéntességre jogosult.

Az elbocsátó bizonyítványt, avagy a rendkívüli hallgatók számára a második év sikeres befejeztével kiállított bizonylatot könyvnyomda-nyithatási engedélyeknél (Ausztriában) a megfelelő szakképzettség bizonyító okiratául tekintik.

Felvételi díj, tanítási díj stb. A nyomdászati szakosztály minden tanulója ha ausztriai illetőségű 20 korona, ha külföldi 80 korona félévi tanítási díjat tartozik előre fizetni. Azonkívül tanszerdíj osztrákoktól 10 korona, idegenektől 40 korona, szintén félévenként előre. Belföldinek, ha szegény, a tanítási díj esetleg elengedhető. A gyakorlati oktatáshoz szükséges szerszámok, vegyi szerek, betűk stb. használatáért havonta 14 korona fizetendő; azonkívül a vegyi laboratóriumban dolgozók havi 2 korona összeget tartoznak még ezeken kívül fizetni.

Minden tanuló felelős a neki átadott szerszámokért, szerekért s anyagért.

A könyvnyomdai szakosztály tanítási terve.

A tanítás télen-nyáron délelőtt és délután történik. A tanítási anyag a következő:

I. év.

A) *Elmélet.* A könyvnyomtatás története; heti 2 óra mindkét félévben. — Vegytan, különös tekintettel a grafikai iparban használt anyagokra és összetételekre; heti 2 óra mindkét félévben. — Természettan, különös tekintettel a villamosságra és galvanoplasztikára; heti 2 óra mindkét félévben. — A mechanika felhasználása a könyvnyomdai gépeken; heti 1 óra mindkét félévben. — Könyvnyomdai segédgépek, kézi-, tégelyes-, gyorsajtó, képek egyengetése, egyszerű illusztrációs nyomtatás; heti 1–2 óra mindkét félévben. — Kézirat- és korrektúra olvasás; heti 1–2 óra mindkét félévben. — Szedés, a betű és anyag tipográfiai beosztása (betűszisztema), a szedőszekrény, felszerelés, könyv-, hirlap- és közönségesebb mesterszedés; heti 2–3 óra mindkét félévben. — Bevezetés a művészettörténelembe; heti 1 óra mindkét félévben. — Elemző vegytan gyakorlattal egybekötve; heti 5 óra a nyári félévben. — Ipari egészségtan, a grafikai ipar okozta betegségek, első segítség nyújtása a baleseteknél; heti 1 óra a téli félévben.

B) *Gyakorlat.* Szedés: a szedés, szekrény és szerelvények, könyv-, hirlapszedés és közönségesebb mesterszedés. Nyomtatás: a kézi-, tégelyes- és gyorsajtó, valamint az ezeken való nyomtatás, egyengetés, képek egyengetése, egyszerű illusztrációs nyomás. Heti 20 óra mindkét félévben.

II. év.

A) *Elmélet.* A könyvelőállítás esztétikája; heti 1 óra mindkét félévben. — Az ornamentika története; heti 1 óra mindkét félévben. — Anyagtan a természet- és vegytan alapján, betűanyag, festék, firnász, kenőanyagok, mosó- és tisztítószerek, papiros, mikroszkopiai, vegyi és mechanikai papirosvizsgálat;

heti 2 óra mindkét félévben. — A különböző motorok és erőkövetítők (transzmissziók) ismertetése; heti 1 óra a téli félévben. — Betűöntés, stereotipia; heti 1 óra mindkét félévben. — Könyvnyomda szervezése, berendezése, műhelystatistika, árkiszámítás, könyvvezetés a kettős könyvvitel alapján; heti 2 óra mindkét félévben. — Fényképészet elmélete és gyakorlata; heti 5 óra a nyári félévben. — Bevezetés a nyomás különböző technikáiba, nyomtatási eljárások; heti 1 óra mindkét félévben. — Szedés: finomabb mesterszedés, ennek többszínű nyomtatáshoz való szétbontása, szedőgépek; heti 1—2 óra mindkét félévben. — Nyomtatás: finomabb mesterszedés nyomtatása, többszínű nyomtatás, finom illusztrációs nyomtatás, képek több színben nyomtatása, kétszínnyomó gépek, kettős és többszörös nyomógépek, rotációs gépek, műnyomtatás; heti 1—2 óra mindkét félévben. — Az ipar-, sajtótörvény, állami szerződések, szerzői jog könyvnyomdai termékekre vonatkozó részei; heti 1 óra a téli félévben.

B) *Gyakorlat.* Szedés: a finomabb mesterszedés, ennek több színre bontása, szedőgépek. — Nyomtatás: finomabb mesterszedés nyomtatása, színes festékekkel való nyomtatás, pontosan egybeillő formák nyomtatása, finom illusztrációs nyomtatás, képek több színben való nyomtatása, kétszínnyomó-, többszörös gépek, rotációs gépek különféle változatban; heti 20—25 óra mindkét félévben. — Gyakorlat a litográfiában és nyomásban; heti 4 óra a téli félévben.

III. év.

Mint fent említve volt, kiváltképp azok számára, kik a reprodukáló fényképészetben, fotomechanikai eljárásokban, fénynyomásban, vagy más eljárásokban akarják magukat kiképezni.

Rövid kivonata ez az intézet szabályzatának, melyet bővebb tájékozás adása okáért az igazgatóság készséggel megküld mindenkinek. De már ebből is látható: mi mindent kell ma a nyomdásznak tanulnia, hogy csak megközelítőleg is jó szakember lehessen. Nagyon örülnék, ha a bécsi főiskola ismertetése a legcsekélyebb mértékben is hozzájárulna a magyar nyomdászati szakoktatás eszméjének fejlesztéséhez.

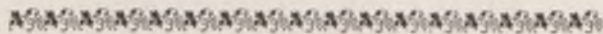
Schopp János.

* * *

Bár a bécsi grafikai főiskola szervezetét ismertettük már régebben is, nagyon örülünk ottan tanult szakársunk e közleményének. Még szivesebben vennők, ha folyóiratunkat olykor-olykor a jegyzetei alapján készült tehnikai cikkekkel is fölkeresné. Mert a bécsi iskola ma világhírű. Tanárainak kara a legkitűnőbb szaktudósokból kerül ki, tanítási terve pedig — nem rajzoló művészt, hanem az összes

grafikai sokszorosító eljárásokat alaposan értő nyomdászt akarván nevelni — annyira speciális, hogy már ez oknál fogva is régóta nagy figyelemmel kísérjük a működését. Érdeklődésünket fokozza az is, hogy néhány esztendeje még alapos reményünk volt a bécsihez hasonló magyar intézetnek létesülésére. Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter legalább 1899-ben megígérte egy ilyen állami grafikai intézetnek létesítését. Az ő visszavonulásával azonban úgy látszik megbukott a mi grafikai főiskolánk ügye is.

A bécsi főiskola nyomdászati szakosztályának sikeres munkásságát szépen bizonyítja az az album is, a mely most előttünk fekszik. Szabó Róbert szakársunknak köszönjük a megtekinthetőségét, a ki egyike a kereskedelmi miniszter ösztöndíjasainak, s a főiskola első évfolyamát jó sikerrel végezte. Gyönyörű munkákat látunk ebben az albumban. Kezdve a mestermunkák legegyszerűbbjeitől, a legkomplikáltabb nyomtató eljárásokig minden megvan benne. Jóformán valamennyi lapra rámondhatjuk, hogy abszolúte szép, a mi maga is bizonyítja, hogy micsoda kitűnő kezekben van az intézet vezetése. Szerk.

A PAPIROS ÉS A FESTÉKEK FÉNYÁLLÓSÁGA.

I.

A papiros vizsgálatával foglalkozó kémikusok már jó ideje megdöbbentő jóslatokat bocsátanak világgá: hogy néhány száz esztendő múlva mostani irodalmunknak alig marad valami nyoma, mert a könyvek nyomtatására közönségesen használt papirosunk addigra tisztára széjjelporlik. Silányabb ujságpapirosunk pedig még egy emberöltőt is alig ér meg: legfőljebb ötven éven belül széjjeloxidálódik.

A faanyag ennek az oka. A régiek jóféle meritett papirosa is megsárgult, megbarnult idővel, de legalább a szilárdságából nem sokat veszített. A rája nyomtatott ígék majd úgy olvashatók most is, mint ezelőtt négyszáz esztendővel. A fa-papirosnak azonban föltétlen pusztulás a végzete. Ezen már hiába is kesergünk. Legfőljebb, hogy megrendelőinket figyelmeztetjük a dologra, s famentes papirosot ajánlunk nekik.

A nyomtató-papirosnak ez a végzete most csak melleleg tartozik a tárgyunkhoz; most arról van szó: van-e tökéletesen szintartó papirosunk megfestékünk, illetőleg mi az oka nyomtatványaink színbeli megváltozásának?

Hogy a kérdés könnyebben érthető legyen: elmondok egy példát.

Vagy egy hónapja történt, hogy fehér papirosra brilláns ibolyaszínben nyomtatott quart-nagyságú

plakátot ragasztottak ki egyik utca-sarkon. Volt rajta kézzel írott néhány szó is. Néhány nap múlva arra járva, megütődve láttam azt a színváltozást, a mit a napfény okozott rajta. A papiros színe halvány sárgássá lett, a brilláns ibolyaszín pedig valami világos zöldes-barna színné vedlett át. Érdekelt a dolog, s vagy két héttel utána újból megkerestem a plakátot. Hát uramfia, nem volt már azon nyomtatott betű egy sem, a papiros sárgásbarna rongygyá lett, s ha a téntával írott szöveg nem látszott volna rajta: el sem hittem volna, hogy az az a három hét előtt még oly csinos plakát.

Ebben az esetben a papiros színe a napfény hatására sárgásbarnává lett, a rája nyomtatott ibolyaszín pedig tökéletesen eltűnt. Tehát sem a papiros, sem a festék nem volt színtartó.

Ha egy kissé elgondolkozunk a dolgon, láthatjuk, hogy itt olyan kérdésekre akadtunk, a melyek végtelen teret adnak eszmecsere meg kísérletezésre.

Van-e olyan papiros, a mely tökéletesen színtartó?

Mi okozza a színváltozást?

Miképpen nyilvánul a papiros színének megváltozása, s mennyiben van ennek hatása a rája nyomtatott színekre?

Mennyire állják festékeink a világosságot?

Ezek azok a fő kérdések, a melyek a nyomdászembert különösen most, a színes nyomtatványok kultuszának idején, okvetlenül érdeklik, s a melyekre pontos feleletet még sehol sem találunk a szakirodalomban.

A papiroson kezdve a dolgot: tudjuk, hogy annak fő-fő alkotó része a cellulóza, a rostanyag. Általánosságban cellulózának nevezik a faanyagot is, de csak a laikusok meg a gyárosok; a papiros-technikus cellulózán mindig csak a rongypapiros anyagát, a tiszta rostanyagot érti. A fából készült papiros anyagának neve őnála faanyag.

A tiszta cellulózáról az a szakértők véleménye, hogy évezredek által sem változtatja a színét. A levegőben foglalt savak, meg a fény ellenében majdnem tökéletesen immunis. Hogy örökké meg nem marad, hogy valami végtelenül lassú elégsi proceszus sok ezernyi esztendő alatt végtére is megsemmisíti, azt megengedik, sőt valószínűnek tartják, de viszonylag mégis csak rengeteg tartóságú a tiszta cellulóza.

De hát mi akkor az oka annak, hogy elődeink rongypapirosa a századok folyamán mégis csak megsárgult, sőt meg is barnult?

Egyszerűen az, hogy a kizárólag rongyból készült papiros tisztasága is csak viszonylagos, mert a papiros még a leggondosabb gyártási eljárás mellett sem állhat pusztán tiszta cellulózából. A pornak, pizoknak a papirosmasszába jutása teljességgel kikerülhetetlen; a rongyban vannak mindig mellé-

kes anyagok is, a szerint, hogy mire használták ruha korában a rongyot. Ezt tökéletesen megtisztítani pedig a mai eszközökkel még nem lehet. Azonkívül pedig kevernek a papirosmasszához fehéritő meg színező anyagokat is, a melyek pedig a levegőn meg a világosságon könnyen megváltoztatják a színöket.

A papirosnak legnagyobb ellenségei a fény, a vasvegyületek, meg a levegőben levő oxigén, ammoniak, kénsav és salétromsav. Egyenkint is képesek megváltoztatni a papiros színét.

A fénynek a papirosra való hatása kicsiben olyan, mint a minőt a fotografiai proceszusoknál, a fotografiai másoló-papirosokon tapasztalunk. A földes anyagok majd mindegyikének a színét megváltoztatja a fény. Már pedig földes anyag — pizok, festékrészecskék, por stb. képében — mindig van a papirosmasszában.

Az oxigén a papirosban levő fémrészecskéket oxidálja. Vasvegyületek — ha csak minimális mennyiségben is — vannak majd minden papirosban. Ha egyébképpen nem is, a gép vas alkotórészeivel való érintkezés következtében okvetlenül kerülnek beléje. Az oxigén hatására aztán e vasvegyületek rozsdásodnak, s egy-kettőre megváltoztatják a papiros színét. Tűlzás nélkül állitható, hogy a rongypapiros megsárgulását főképpen a benne lévő vasvegyületek okozzák.

A kénsav és salétromsav a fémes festőanyagokat bontják meg.

A fapapiros és a rongypapiros tehát egyaránt megsárgul; az előbbi rövidebb, az utóbbi hosszabb idő alatt. De mégis nagy különbség van a két papirosnak színváltozása között. Mert míg a rongypapiros még ha megsárgul is, meglehetősen szívós marad: a fapapiros a sárgulással egyszersmind törékenynyé is változik. Vagyis a rongypapiros cellulózája megmarad a maga eredetiségében, s pusztán a kísérő anyagok színe változik; a fapapirosnál azonban megtámadtatik s úgyszólván elég maga a papiros fő-fő alkotó elemét tevő faanyag is.

A színes papirosok színváltozása többnyire kettős: először meghalványul s azután sárgulni kezd, hogy végezetül megbarnuljon. Vagyis előbb a rajta vagy benne levő festékanyag színe szenved változást, illetőleg tűnik el, s azután kezd sárgulni maga a papiros is.

Némelyik színes papiros nem halványodik meg a napfényen sem. Ilyenek a földes festékek egymásikával festett papirosok. Ezeknél néha éppen ellenkező tüneményt látunk. A krómfestékekkel színezett papirosok festett részei a napfényen rendszerint sötétebb árnyalatúakká lesznek.

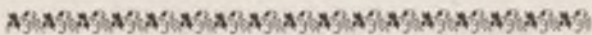
Ezt a dolgot tudva, érdekes kísérletet tettem nemrégiben. Normál színekkel (sárga, vörös, kék) nyomtatott szép háromszín-nyomatot olyan helyre tettem,

a hol naphosszat érte a nap fénye. Vagy tíz nap múlva nagyító üvegen megnézve a képet, azt tapasztaltam, hogy a vörös pontocskák meglehetősen elhalványodtak, a kék részletek pedig világosabb zöldes árnyalatot öltöttek, szóval mind a két szín vesztett intenzitásából. De a sárga: az bizony határozottan sötétebb, szinte barnába játszó árnyalatúvá lett. A tünemény magyarázatául azt a föltevést vettem, hogy a két előbb említett szín, tudniillik a vörös meg a kék, részben szerves anyagokból (bibortetű, festőfa stb.) készültek, míg a sárgát jelentékeny részben valamely föld- vagy fémfestéknek preparálása útján állították elő.

A kísérletezésre használt háromszín-nyomat papírosa krétás papíros volt, valószínűleg vastagabb krétaréteggel, mert a napfény nem sok kárt tett benne. Mindössze, hogy egy kissé fölünkorodott a szélein, bizonyítva azt, hogy a krétaréteg alatt levő silány papírosan az oxidálási folyamat megkezdődött.

Novák László.

KÖNYVNYOMDAI LEMEZKÉSZÍTŐ ELJÁRÁSOK.

II. A kartonlemez.

A Mäser-lemez a legnépszerűbb, a karton a legolcsóbb anyaga ma az alapnyomatlemezeknek. Az alapnyomatok jelentékeny része — különösen ha kisebb példányszám nyomtatásáról van szó — ma is kartonlemezekről nyomódik.

Kartonból azonban csak sima fölületű lemezeket készíthetünk. Olyan keresztül-kasul futó vonalából álló mintázatok előállítására, a minők Mäser-lemezből könnyű szerrel készíthetők: a karton csöppet sem alkalmas, mert még a leggondosabb kezelés mellett is széjjelfoszlanék nyomtatás közben. De meg mert pusztán késsel való vágásra vagyunk utalva, s a karczó-ló-tüvel való vésése lehetetlen: gondolnunk sem szabad arra, hogy kartonból mást, mint sima fölületű lemezt készítsünk. Legföljebb ha virágokhoz való alapot vágthatunk belőle.

A puszta kartonlemeznek — talpat nem számítva — összeállítása így történik:

Legelőbb is kellő nagyságúra vágott simított kéregpapírost (Glanzdeckel) veszünk, jóféle orosz enyvvel bekenjük, s azután ráragasztjuk a sima kartonlapokat, még pedig átlagosan kettőt-hármat. A kartonnak jó minőségűnek kell lennie, mert a közönségesebb fajták nyomtatás közben széjjelfoszladoznak. Legalkalmasabbnak találjuk ilyen célra a vékony, jól simított elefántcsont-kartont.

A ragasztáshoz használt enyvnek tisztának és forrónak kell lennie; csomóknak nem szabad benne

mutatkoznia, mert helyök a nyomtatásban meglátszik. Ügyelnünk kell arra is, hogy ragasztáskor a kartonlapok jól, egész fölületükkel tapadjanak egymásra. Az e tekintetben való fölületesség végzetes lehet a nyomás sikerültére nézve.

A kész lemezt ezután présbe tesszük, s lehetőleg egy éjszakán át benne hagyjuk.

Az ilyenformán készült lemez mintegy cziczeró vastagságú szokott lenni, de csak akkor készítjük így külön, ha stégekre akarjuk csuklózni (facettálni). Ha fára vagy stégre ragasztjuk, a talppal együtt készül, s vele együtt kerül a présbe.

A kartonból készült alapnyomati lemezek talpa ugyanis lehet ólomstég vagy fa. Ha stégekre akarjuk erősíteni a lemezt, azoknak tökéletesen egyforma magasságúaknak kell lenniök. A ráerősítés történhet csuklókkal (facettákkal) is, de biztosabb eredménynyel jár a ráragasztás.

Ha csuklózunk a lemezt: mint már említettük is, cziczerós vastagságúnak és jó kemény szélűnek kell lennie. Ha pedig rá akarjuk ragasztani a stégekre, a következőképpen járunk el:

Először is olyan stégeket keresgélünk össze, a melyek a mellett, hogy egyforma magasságúak, még a fölületükön is teljesen simák. Persze lehetőleg nagyobb darabokat veszünk. A kellő nagyságra összeállítva, körülkötjük, s azután — ha lehet — zárórámába szorítjuk, majd pedig bekenjük a fölületét (valamint a lemez alját is) a syndetikon elnevezésű enyv-féle ragasztószerrel, s a lemezt rája téve, másoló-sajtóban vagy könyvkötői avagy stereotipiai présben alaposan bepréseljük. Ebben a helyzetben marad a forma vagy 10—12 órán át, mire a ragasztószer tökéletesen megszárad.

A kartonnak stégekre rögzítéséhez a syndetikon helyett közönséges enyvot vennünk nem tanácsos, mert nincs olyan kötőereje, mint a syndetikonnak s nyomtatás közben egy-kettőre lepattannék a lemez a talpáról. A syndetikon különben is gyorsabban szárad, mint az enyv. Egyetlen rossz oldala, hogy kissé drága.

Ha fára ragasztjuk a lemezt, syndetikon helyett a kartonlemezek összeragasztásához orosz enyv is jó.

A stégeknak talpképpen való használata olyankor ajánlatos, a mikor fát használunk bajos, mert esetleges megvetülésétől joggal tarthatunk. A fánál ez tudvalevőleg nedvesség hatására áll be, s mentől nagyobb a fatönk, annál jobban ki van téve annak. Logikus gondolkodás szerint tehát főképp a nagyobb lemezeket kellene stégekre szerelnünk, de ennek is megvan a maga rossz oldala, az tudniillik, hogy ügyetlen bánásmód mellett a sok darabból álló stégtalp könnyen széjjelbomlik. Ha azonban közvetlenül zárórámában, nyomáshoz készen állíthatjuk elő az alapnyomatlemezt, úgy a stégtalp jól ajánlható, már csak azért is, mert nem kerül pénzbe

s legfőljebb a nyomás után való megtisztítása jár nagyobb munkával.

A mesterszedők egyik-másikának az a szokása, hogy a ragasztandó lemezt meg a talpát gáz- vagy spirituszláng mellett egy kissé megmelegíti. Ezt bárkinek is jó lélekkel ajánlhatjuk, mert az ilyen eljárás mellett az enyv nem hülhet ki olyan rohamosan, mint akkor, ha a teljesen hideg fára vagy stégre kenjük, s így a tapadás is biztosabb.

A lemezkészítésnek most ismertett munkáját kiváló gondossággal kell végeznünk, mert a lemez tartóssága és nyomásbíróága főképpen a száradás és préselés alapos voltától függ.

A szedésnek, rajznak stb.-nek a kartonra való átnyomása éppen úgy történik, mint a hogyan azt a Mäser-lemezzel való munkálkodásnál megirtuk. Átnyomás után a kivágást zsebkéssel, egyengetőkéssel vagy hasonló szerszámmal végezhetjük. A kést ilyenkor is ferdén, a rajz vonala felé dűlően kell tartanunk; azért tudniillik, hogy a festékező henger egykönnyen le ne szakithassa a kész lemezt.

A vágásnak előbb gyöngének kell lennie, úgy hogy először csak a legfőlső kartonlemezt vágjuk be. Ezt aztán leválasztjuk. A második vágás már erős nyomással történhetik. Ha mindjárt az első vágásnál hatalmasan nekifekszünk a lemeznek, s nagy erővel nyomjuk belé a kést: a levágott rész felkunkorodik, s vele esetleg a ragaszték is enged.

Egészen a talpáig vágni azonban nem ajánlatos, mert ez nagyban gyöngíti a lemezt. Ha ez elől egyáltalában nem térhetünk ki: igyekezzünk mentől lejtősebbekké tenni a széleit.

Ha a lemez kivágásával készen vagyunk: biztositanunk kell a firnász bontó hatása, meg a foszladozás ellen. Ezt a fölületnek meg a széleknek bizonyos anyagokkal való bevonása által érhetjük el.

Legelterjedtebben a sellak-oldatot használják erre a célra. A sellaknak sűrűn folyósnak kell lennie, s jó melegnek, a mikor a lemezre kenjük. Egy-két órai száradása után a lemez nyomtatásra kész.

Egy másik recept szerint a kivágott lemezt olajjal kenjük be, s azután megszáritjuk. Tökéletes megszáradása után sűrűn folyó dammara- vagy aszfaltlakkot veszünk, s azzal a lemez széleit meg fölületét vékonyan bevonjuk. Ha a lakkhoz egy kis vörös okkert keverünk: a lemez olyan keménynyé lesz, akár a kő.

Némely szaktársunk az említett anyagok helyett egyszerűen szárító firnászt (szikkativot) használ a kartonlemez preparálására. Valóban kiváló jó eredményel azonban ez az eljárás nem járhat.

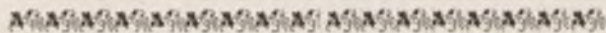
A lemez preparálásakor különösen arra ügyeljünk, hogy a karton széleit jól bekenjük, mert a lemez foszlása rendszeren arra vezethető vissza, hogy oldalról valami nedvesség férközött hozzá. Sokszor a nyomda levegőjében foglalt vízpára is elég ahhoz,

hogy a lemez nyomásbíróágát tönkre tegye. Ha azonban a széleit sellakkal, illetőleg dammara- vagy aszfaltlakkal jól bekentük: a nedvesség nem igen árthat neki.

A kartonlemezzel való nyomtatásnak fő szabálya, hogy a nyomás gyöngéd legyen. Erősebb nyomás következtében a lemez könnyen széltapul, vagy a mint mondják: megnő. A festékező hengereknek pedig nem szabad túlságosan tapadósaknak lenniök, mert így még a leggondosabban preparált lemezzel is megeshetik, hogy néhány száz példány nyomása után elkezd leveledzeni, foszlani.

Nagyobb fölületű kartonlemezt ha vágunk: valamicskével nagyobbra vegyük a lemezt, hogy beillesztéskor esetleg levághassunk a széléből valamit. A mindennapos tapasztalás azt mutatja, hogy a szedés zárásakor a legnagyobb előrelátás mellett is előállhat holmi nagyságbeli különbözet, s ha ilyenkor a lemezt kisebbre találtuk szabni: el is dobhatjuk mindjárt; míg ha számítva minden eshetőségre, kissé nagyobbra vettük: egyszerűen csak levágunk a széléből annyit, a mennyi kell. Magától értetődik, hogy a lemez széleit ilyenkor újból be kell vonnunk a preparáló folyadékkal. N. L.

(Folyt. köv.)

CSARNOK.

RÉGI KÖNYVNYOMTATÓI RENDSZABÁLY.

I.

Fleischmann Ferencz a lipcei Archiv für Buchgewerbe egyik számában régi *könyvnyomdász-szabályzatot* ismertet, melynek bő kivonatban való közlését szaktársaim talán szívesen veszik.

A latin nyelvű könyvecskének czime: „*Ordo Typographis. Praescriptus ab Ilmo. Principe Thoma. 15. Febr. 1717.*“ (Rendszabály könyvnyomtatók számára. Elrendelve ő magassága Tamás herczegapát által. 1717. február 15.)

A herczeg-apát közelebbi megjelölése s a rendszabályzat kibocsátásának helye a könyvecskén föltüntetve nincs; tartalmából azonban arra a következtetésre jutott e cikk szerzője, hogy kolostorban működő könyvnyomdáról lehet szó. Föltevésében nem is csalódott, mert hosszú utánjárás s tanulmányozás után meggyőződött, hogy a Svájcban fekvő Mariä-Einsiedeln híres búcsújáró helyen rendeztetett be az időben könyvnyomda. E föltevésében megerősítette Pater Odilo Ringholz szentbenedekrendi levéltáros és Amberger Frigyes zürichi könyvnyomdatulajdonos is.

Körülbelül a tizedik században alapított a mariä-einsiedelni herczegapátság, mely idővel virágzásnak indult s igen látogatott búcsújáró hely lett.

A szerzet birodalmi káptalan volt, apátja szabad birodalmi herceg és uralkodó fejedelem címet viselt. Előbb Baselen, Freiburgban és a kempteni kolostorban nyomattak, de már 1664-ben Reiman Placidus hercegapát kormányzása alatt nyomdát rendeztek be a kolostorban, még pedig jókora árnyokban, mert az ugyanazon évben kiadott első nyomtatott kolostori jegyzék — melyet még Kemptenben nyomtattak — 58 hozzátartozót említ.

A *Verzeichniss der im Kloster Einsiedeln gedruckten Bücher vom Jahre 1664 bis 1798 Mai* három, ez évben a kolostorban nyomtatott könyvről tesz említést, melyek a szerzet könyvtárában találhatóak.

Az első sajtótermékek sikere föllendítette a válalkozást, mert a következő évben *Documenta Archivi Einsidlensis*, egy 14 kötetre tervezett nagy mű első kötete megjelent. Egészben csak öt kötet látott napvilágot, az utolsó 1681-ben.

A kolostori nyomda folyton nagyobb tevékenységet fejtett ki s időközönként annyira túl volt halmozva munkával, hogy idegen intézetben kellett annak egy részét elvégeztetni. Így 1691-ben az igazgatóság a *Kalendarium nebst Ordnung der kirchlichen Verrichtungen und Gebete* című művet Kronstadtban Köberle Ádám könyvnyomdájában készítette.

A nyomda vezetése egy igazgató páter kezében volt összpontosítva, a ki mellé egy felügyelő fráter volt beosztva. A korrektor páter a kolostor lakója volt, de a faktor, szedők és tanulók csak alkalmazottak voltak, kiknek az atyák (patres) és testvérek (fratres) helyiségeibe lépni engedély nélkül tiltva volt.

A könyvnyomda vezetése 1668-tól 1703-ig kisebb-nagyobb változásokon ment keresztül.

1703. augusztus 3-án Fáh György páterre ruházták a könyvnyomda igazgatását, a ki a nyomdát — mint jelenté — nagy rendtelenségben találta, a mennyiben 6—8 hét szükségeltetett rendbehozatalára. Ezután ismét nagyobb tevékenységet tüntet föl a kolostori üzlet, mely az alapító Placidus hercegapát negyedik utóda — a szerzet 44-ik apátja — willi Schenklin Tamás herceg-apát 1714-től 1731-ig terjedő kormányzása alatt nagyban emelkedett.

Tamás herceg, a ki apátvá választásakor csak 33 éves volt, nagy gondot és még nagyobb anyagi áldozatot fordított a könyvtárakra. Rendeletei, melyek a kolostor ügykezelésére vonatkoztak, a könyvnyomdászok rendszabályait is magukban foglalták.

A szóban levő könyvecske a rendszabályljal együtt valószínűleg egy igazgató páter (talán Mihály) tulajdona volt, a ki az említett jegyzék szerint 1733-ban a könyvnyomda igazgatója volt. A könyvecskét ő jegyzékek belevezetésére is használta, mert ez nemcsak a Tamás herceg-apát által aláírt latin könyvnyomtatói rendszabályt tartalmazza, hanem

egy másikat is német nyelven s több a könyvnyomtatásra és könyvkötésre vonatkozó följegyzést is 1768-ig. Följegyzéseinek egy érdekes szemelvénye a következőkép hangzik :

1. Reggeli 5 órától esti 6 óráig (a könyvnyomdászok) munkájukat szorgalommal és gondnal végezzék ; az igazgató páter engedelmével nélkül a megállapított óráról vagy munkától elmaradni tilos ; e rendelet megszegése esetén fizetésükből a mulasztott munka díja levonatik.

2. Az ajtók gondosan elzárandók, nehogy hivatlanok a könyvnyomdába bejuthassanak.

3. Idegen egyéneket a könyvnyomdába vezetni, vagy azoknak belépését megengedni, étel- és italneműeket behozni, tivornyákat rendezni : elbocsátás terhe alatt tilos.

4. A büntetésbort (*Strafwein*) vagy a könyvnyomtatók által fizetendő születésnapit bort a könyvnyomda helyiségein kívül kell elfogyasztani.

5. Áldomás- (*Finiswein*) vagy más bor, melyet az igazgató páter juttat a személyzetnek, a könyvnyomdában is elfogyasztható.

6. Vasárnapokon és ünnepnapokon a könyvnyomdában mulatozás céljából tartózkodni tilos, kivéve ha az igazgató páter ezt a tilalmat fölfüggeszti vagy más okból a megjelenést elrendeli.

7. A páterek és fráterek hálófülkéibe és termeibe nem szabad belépni ; ha kolostorbeli velök beszélni óhajt : idegenekhez hasonlóan a kolostor kapusához kell ez iránt fordulni.

8. A könyvnyomtatók tudják meg, hogy utasításunkra egy testvér (fráter) van megbízva rendeleteink betartásának megfigyelésével, s föl van hatalmazva a személyzetet dologra serkenteni, ha arra szükség van.

9. Azt a szokást, hogy az úgynevezett „feddhetetlen“ könyvnyomtatóknak heti ital adassék, nem ismerjük el, és más szokásokat, melyek ezen rendszabályunkkal ellenkeznek, nem engedünk meg, legyenek bár azok újak vagy régebbiek.

Ezután a könyvnyomda vezetésében az eddigiek-nél erélyesebb rendszabályok léptek életbe. 1734. után — úgy látszik — enyhítették ezeket, mert néhány üres lap után — más kezeirásából a következőket olvassuk :

A könyvnyomtatók napi rendtartása.

Reggel $\frac{1}{2}$ órákor kezdődik a munka ; 7 órákor megengedtetik a reggeli levesért menni, $\frac{3}{8}$ -ig, legkésőbb 8 óráig. $\frac{1}{2}$ 11 órákor egy óra szünet engedélyeztetik az ebéd elköltésére. A munka este 6 órákor fejeztetik be ; vasárnapok és ünnepnapok előestéjén egy órával előbb ér véget a foglalkozás.

Megjegyzés. Ha jónak találattik és szükséges, téli időben a munka reggel 6 órától 11 óráig szünet nélkül, egyfolytában történik, a mi már megesezt. a könyvnyomtatóknak azonban nem mindig tetszett.

A kolostor könyvnyomtatóinak tehát — a reggeli és ebéd egy-egy órai idejét leszámítva — 11 órai munkaidejük volt.

Miután vasárnapok és ünnepnapok előestéjén egy órával korábban fejeződött be a munka s az az időben divó nagy és számos búcsújárás alkalmával nem igen szükkölködtek az ünnepekben, munkaidejük megegyezett a mi hetvenes évek előtti munkaidőnkkel.

Ezen kívül még több egész- és félnapos munkaszünet volt, melyet az említett könyvecske így ismertet:

A könyvnyomatóknak a munkától szabad napjai:

Esztelen csütörtök.*

Farsang hétfője.

Hamvazó szerda; a könyvnyomatók által megtartatik, de csak az igazgató páter jóvoltából, fél nap.

Húshagyó kedd egész napja ajándékoztatik.

Mindenszentek napja.

Nagycsütörtökön dolgozzanak a rendes időben kezdve, azonban hogy semmit el ne mulasztanak, előestéjén mindenkinek két cipő adatik a könyvnyomdába. A faktor azonban az udvarnál eszik, a hol kenyérét is megkapja. Nagypénteken egész nap szabad idejük van.

Nagyszombaton egész nap dolgozzanak.

A templomszentelési ünnepélyről (búcsú) — mely napjainkban sem múlik el nyom nélkül — a kolostori könyvnyomatók sem feledkeztek meg, a menyinyiben:

A régi búcsú utáni hétfőn ösztönzés céljából megengedtetik a lövés.

„Lövés“ alatt nem az előleg-kérést kell érteni, hanem a Svájcban szokásos czéllövés-gyakorlást.

Ha egy könyvnyomató meghal, serkentésül megengedtetik a halottat vinni, vagy elkísérni.

Régi jó könyvnyomató-szokás, melyet — sajnos — igen sok helyen nem követnek; akárhány esetben megtörtént a fővárosban is, hogy elhunyt szaktársaink végtisztességén csak a hivatalosan kiküldöttek jelentek meg, míg a „résztvevő“ kollegák távollétükkel tündököltek.

Az einsiedelni könyvnyomatók — úgy látszik — még sok más, nem éppen kellemetlen munka-megszakításnak voltak részesei, melyet a másik fejezetben így ismertet a szerző:

A könyvnyomatók lakomája.

Ha valamely könyv 3000 vagy 2000 példányszámmal befejeztetett, az igazgató páter jóakaratóból és tetszéséből befejező áldomás (Finis-Wein) adható, és pedig 5 pint bor, 3 kenyér, 1¹/₂ font sajt.

Kisebb példányszámnál, vagy ha a mű 20 ívet meg nem halad, befejező áldomás nem adható.

Eszteendőként még több alkalommal volt részük lakomákban a kolostor könyvnyomatóinak és a kolostor részére dolgozó könyvkötőknek (ez utóbbiakkal azonban igen mostohán bántak), így újévkor, az igazgató páter névestéjén és különösen farsang utolsó napján, ezt azonban minden egyes alkalommal külön kellett kérni.

Az étrend így hangzik:

2 pástétom, 1 sódar, 2 tál sült, vagy személyenként fél pár hurka, az igazgató páter tetszése szerint.

* Valószínűleg a farsang vasárnapja előtti csütörtök.

Bor, sajt és kenyér egy vastagétellel a korrektor páter születésnapján is kijárt. Úgy látszik, a könyvnyomatók saját születésnapjaikat és egyéb alkalmi összejöveteleiket is borozás között ülték, mint Tamás herczegapát rendeletéből kitetszik. Hogy a „büntetésbor“ mely alkalommal volt fizetendő, nem vehető ki, a születésnap áldomást sem fogyasztották el a könyvnyomdában, hanem azon kívül, a községben, hihetőleg annál a vendéglősnél, a kinél összejöveteleiket tartották.

Firnász főzése alkalmával ugyancsak oszonna volt, sajttal és borral; Márton napján (november 11.) pedig a „gyertyapecsénye“*, melyet a régi könyvnyomatók a téli időszaki világítás megkezdése alkalmával adtak a személyzetnek.

A lakomázást különben úgy látszik nagyon kedvelték, „mert italt a könyvnyomatóknak“ és engedélyt „kenyeret az éléskamrából elhozhatni“ nemcsak belépéskor (Einstand), de más alkalmakkor is kérelmeztek. „A könyvnyomatóknak és könyvkötőknek ezért személyesen kell könyörögni, ellenesetben (mint már megtörtént) ebből kizáratnak“, mondja egy rendelet 1741. évből.

Idők múltán igen sokat élvezhettek elődeink a jóból, mert idegen kézírással beiktatott rendelet szerint étel és ital helyett pénzt kaptak, és pedig a könyvnyomatók és könyvkötők az igazgató páter névestéjén és újévkor személyenként 2 fontot (= 96 fillér), ugyancsak farsang utolsó napján is, a könyvkötők és tanulók azonban üres kézzel távoztak.

A mi az utóbbiakat illeti, a következőket tapasztaljuk:

Jelentés a tanuló ifjúról.

A kezdő ifjú előbb 1/4 évi vagy hosszabb próbaidőre vétetik föl az igazgató páter tetszése szerint.

Azután az igazgató páter megállapítja a szegődötés idejét, mely rendszerint vasárnapra vagy ünnepre esik. A szegődötés korcsmában történik, ha azonban az ifjú szegény és az igazgató páter akarja, újévkor vagy farsang utolsó napján a könyvnyomdában is végbe mehet

* Családunknál a *gyertyapecsényét* Szent-Mihály előestéjén tartották a hetvenes évek elején. Igen élénk emlékezetemben vannak még — lévén boldogult atyám jómódú iparos s czéhmester — a házunkban lefolyt ilyen ünnepelek.

A hosszú kihúzó-asztalt körülülték a család tagjai s a rokonság, míg a „majszer“ úrral szemben az *első legény*ült s jobbra-balra kor szerint az idősebb segítők sorrendben, ünneplő gúnyjukban.

Nálunk csaknem egy kis lakodalom volt a „gyertyapecsénye“, lévén boldogult atyámnak s magamnak is névestéje egyúttal. Hozzájárult még az is, hogy a szüretet előtte való napon tartottuk s így a jó édes mest, meg a régi jó öreg bor közeli rokonságba kerültek.

A ház tájékról kikerült minden hozzávaló. A menü: csirkepaprikás, sült és rántott baronfi, az elmaradhatatlan káposztás és turos rétes volt; gyümölcs is teltet bőven a kertből, jó bor pedig a pinczéből. s a kedélyes anekdótázással s nóttakkal fűszerezett est méltó befejezése volt a „kis hordóból“ kikerült régi ménesi vörös bor mint „schlaftrunk“.

A gyertyapecsényének tulajdonképpen jelentősége az volt, hogy e naptól kezdődött a világítás melletti dolgozás, mert Szent-Györgynaptól Szent-Mihályig — ha még oly sürgős munka is volt — nem gyújtottak világot; persze még *fagygyertya* mellett működtek.

Engedelmet kérek, hogy ezzel hosszadalmasabban foglalkoztam, de gyermekkorom egyik legkellemesebb emléket idézték föl s azt hiszem, idősebb szaktársaim közül is sokan örömmel emlékeznek ilyen alkalmakra vissza.

a tanuló anyagi megterhelhetése nélkül, de a könyvnyomtatók belecselezésével.

Az így szegődtetett tanuló ifjú négy évig tanuljon; például magaviselet után egy év elengedhető. Tanulásának befejező évében — az igazgató páter belecselezésével — 5, 6 vagy 7 héttel előbb is felszabadítható.

A tanítási díj 15 tallér, ez a faktornak jár az ifjú pályájának vezetéséért; belőle 3 tallér rendszerint elengedtetik.

A szegődtetéshez az igazgató páter a korrektornal együtt meghívandó, hozzájárulás nyújtásáért.

A szedőnek is adjon 2 tallért. Újévkor az igazgató páter, ösztönzésül jó magaviseletért, 10 shillinget ($\frac{1}{2}$ sch. = 52 fillér) ad a tanulóknak, esetleg egyéb más tárgyat is: nyakkendőt, zsebkendőt vagy más efféléket.

A tanulási idő tehát a mai viszonyokkal meg egyező: négy év. A tanuló ifjú előbb próbaidőt tölt el, hogy alkalmas voltát bebizonyítsa; ez napjainkban — sajnos — kevés nyomdában van érvényben, pedig a könyvnyomtatás meglehetősen előnyére válhatnék. Hogy a szegődtetésnél és fölszabadításnál nem volt áldomásban hiány, a már említettekben is kiviláglik, éppen úgy az is, hogy ez „nem a könyvnyomtatók akaratával“ történt, ha már egyszer ez „a tanuló ifjú költsége nélkül“ folyt le.

Ha a kolostori könyvnyomtatók keresete után érdeklődünk, a könyvecske ez iránt is fölvilágosítással szolgál:

A könyvnyomtatók munkadíja.

A tanulóknak hetenként 2 font a fizetése, még a szegődtetése előtt is, ha mindig jó erőben van, s a munkához valamit ért.

A kornut (frissen szabadult nyomdász) serkentésül hetenként 4 font 10 schillinget kap; egy év után 5 fontot, végre egy újabb év után 6—7 font a legmagasabb fizetés. Vasárnapokon és ünnepeken azonnal elmehet.

A faktornak naponként 4 font 10 schillingje van, vagy hetenként — az Eberhardt-Kálin János faktossal 1740. szeptember 14-én írásba foglalt szerződés szerint — 2 tallér vagy 9 font (?)

A könyvnyomtatók és könyvkötők kifizetése János napján készpénzben történik. Év végén a kamatokat kiutalványozzák; tehát évenként kétszer fizettetnek ki. A kamatokat rendszeren Márton napján utalványozzák, a leszámolás az év végén történik.

Napjainkban a fizetés bizonyára csekélynek látszik; az időben azonban a pénznek igen nagy értéke volt a terményekhez képest, tehát a fizetés nem mondható kevésnek; a könyvnyomtató jövedelmét a kamatok is gyarapították. Az évenkénti fizetés az akkori patriárkális viszonyok között természetesen volt, bár most különösnek tűnik föl.

Hogy a kolostori nyomdában észszerűen tudtak számítani, sokkal jobban, mint a hogy ma sok főnök és faktor — úgy a maguk, mint a szaktársak károsodására — kalkulál: igazolja a következő beiktatás:

Valahányszor egy könyv kinyomattatik és félre tétetik, a faktor az igazgató páternek jelentést tesz: hány iv, és mennyi papír szükségeltetett; mennyi a réznyomó és a szedők járuléka; sajtó, festék stb. mennyit használtatt,

ezek alapján azután az igazgató páter másokkal, a kik ahhoz értenek, esetről-esetre megállapítja a költségvetést: mibe kerül a mű, mennyit számítsanak hozzá példányonként, hogy meg lehessen belőle élni.

A következő fejezet a munka befejezéséről így szól:

Ha a könyvnyomtatók a munkát befejezték, rendszeren 1000 ivet számítva egy oldalra, formánként nyomandó; ha a forma kicsiny, 1 font 5 sch. világitással jár nekik. Ez a szokás. Kétség van azonban a fölraggatás miatt: a faktor és mások azt hiszik, hogy a fölraggatás is kötelessége a nyomónak, mert ezt körülbelül 60 év előtt is elvégezték. Egyesek azonban ezt tagadták s azt állították, hogy ők csak a papír áztatására és leolvasására kötelezték magukat.

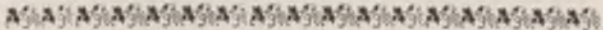
Nagy forma után 40 krajczárt kapnak. Egy nyomó a gespann-jával kis formáról naponként 1500, nagy formáról legalább 1200 nyomás elvégzésére volt kötelezve.

E fejezetből látható, hogy a nyomót elvégzett munkája után fizették. A fentebb említett nyomás mennyisége nem volt túlnagy. (A gyorsajtó használatba vétele előtt a nyomótól nálunk — a forma nagyságához és rendeltetéséhez képest — 2000 nyomást követeltek.)

Érdekes fölemlíteni, hogy az ifjabb nyomógeneráció a kinyomott iveket szárítás végett fölraggatni nem akarta, míg a papír leolvasására és áztatására készséggel vállalkozott.

Ezzel a könyvnyomtatói rendszabály ismertetésének végéhez értünk.

A könyvecske több, a könyvnyomda és könyvkötészet ügymenetére vonatkozó följegyzést tartalmaz. Az első fejezet czime: *Verzeichnus der Catalogorum und Directori stb.* volt; ezután *Verzeichnus der Materialien, wie undt wohär selbe erkaufft werden*, fontos fejezet következett.

VEGYESEK.

Nyomdászok kongresszusa. A magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szakegyesülete e hó 15-én és 16-án tartotta első országos kongresszusát. Óriási jelentőségű ez a kongresszus az egész magyarországi könyvnyomtatásra nézve; messzeható fontosságú határozatokat hoztak a kiküldöttek, olyanokat, hogy azoktól közvetlenül, vagy bár közvetve is, a magyarországi szegényletes nyomdaviszonyok javulását lehet várni. Budapestről 19 küldött, s 61 város képviselőjében 57 küldött jelent meg. Tehát az ország majdnem mindegyik megyéje képviseltette magát. A kongresszust a Szakegyesület daloskarának éneke nyitotta meg, a mi után Groszmann Miksa tartotta meg elnöki jelentését. Az elnökség megválasztása és a mandátumok igazolása után a küldöttek jelentése következett. A küldöttek leplezetlen őszinteséggel tárták föl a vidéki nyomdászok viszonyait: a munkaidő korlátlanságát, a munkabér alacsony voltát, az inastenyésztést, a vasárnapi munkát, a szervezetség hiányát. Akárhány nagyobb városban, mint Szatmáron, Debreczenben 3—4 frt heti bérért dolgoznak és sok olyan nyomdáról hallottunk beszámolót, a hol egy-két segéd

mellett 12 inast szipolyoz ki a főnök. A napirend harmadik pontját, az ügyviteli szabályzatot vidéken dolgozó tagok számára, Lerner Dezső referálta. Reámutatott arra, hogy a vidéki helyi csoportok nem tudtak eddig fejlődni, a mit azokban a most alkotott szabályzat orvosolni akar. A befolyó jövedelmekből kétharmad a helyi csoportoknak marad és csak egyharmad részt juttatnak a központnak. — A vidéki árszabály tárgyalásánál az előadó Peidl Gyula hosszabb beszédben okolta meg a munkaidő- és munkadíj-szabályzat tervezetét. Kérte a kongresszust, hogy az osztályozást 18 koronától 28 koronáig I—V. osztályban fogadják el változatlanul. A kongresszus el is fogadta azt néhány módosítással. — Elfogadták több indítványban, hogy az országban lehetőleg egy időben törjön ki a mozgalom; a napilapszedők más munkát ne végezhesenek; a május elseje megünneplésére törekednie minden nyomdásznak erkölcsi kötelességévé tétetik; a szervező bizottság az illető város szakértésével együttesen dönthessen az árszabálytól esetleges eltérő osztályozás fölött; mozgalom esetén a nyomda-vezetők, a faktorok is tartoznak kilépni. — A munkánélküli segély átváltoztatásának kérdését Lerner Dezső adta elő. Ajánlotta a kongresszusnak, hogy maradjon meg a szakegyesület az eddigi hat héten át tartó heti 4 korona segélynél. A kongresszus mellette is döntött. A VI. pontot, munkásvédelem címmel, Rothenstein Mór referálta. Israel Jakab és Tatai Gyula fölszólalása után elfogadta a kongresszus a Rothenstein előadó által előterjesztett határozati javaslatot, a mely a bérminimum, a munkaidő maximuma, a 36 órai vasárnapi munkaszünet, az iparfelügyelet, a női és gyermekmunka, az agkori és baleseti biztosítás stb. törvényes szabályozását követeli. — A napirend VII. pontját, az ipartörvény revízióját Schwarz Ambrus referálta. Fejtegette a miniszterhez intézendő memorandum egyes pontjait, a melyek a nyomdai ipar képesítéshez kötését, az inas-kérdést, a sztrájkjogot stb. tárgyalják. A kongresszus Groszmann Miksa elnök indítványára a memorandum tárgyalását felfüggeszti addig, a míg a kereskedelmi miniszterium törvényalkotó osztálya el nem készül az ipartörvény tervezetével, a mivel legújabbban a miniszter megbizta.

Az anyaegyesület legújabb alapszabályait a belügyminiszter e hó 8-án a jóváhagyási záradékkal ellátta. Az új alapszabályoknak legfontosabb pontja az, a mely a heti illetéket I K 80 f-re emeli föl. Ennek fejében jövőre aztán a Typographia is jár minden tagnak. Az új alapszabályok szeptember hó első szombatján lépnek életbe.

Az ipartörvény módosítása. Szerényi József miniszteri tanácsosnak az ipartörvény módosítására vonatkozó alaptervezetét a kereskedelmi miniszter elfogadta és ez alapon őt a revízió elkészítésével megbizta, sőt az e végből szükséges közreműködő személyzetet melléje kirendelte. A közreműködők névsora a következő: Nagy Virgil műszaki tanácsos, Diószeghy József és Farkas Ferencz miniszteri segédtitkárok és Torday Imre iparskolai igazgató. Szerényi kodifikáló bizottság létesítését hozta javaslatba, melyben a kis- és nagyipar, valamint a munkások érdekeit képviselő országos egyesületek küldöttjei fognak helyet foglalni. E bizottsággal a törvénytervezet készítője megállapítja az alapelveket és a fontosabb részleteket és ehhez képest dolgozza ki törvényjavaslatát, valamint ennek a megokolását. A tervezet három kötetre fog oszlani. Az első kötet a hazai revizionális mozgalmak történetét és a követelések lényegét foglalja össze, a második az e téren a külföldön felmerült törekvéseket, jelenségeket ismerteti, a harmadik

kötet pedig a kész törvényjavaslatot és a megokolást fogja tartalmazni. E nagyszabású munka elkészítését Szerényi a jövő év őszén véli befejezhetőnek.

A mainzi Gutenberg-társaság a napokban küldte szét második évi jelentését. Ebből megtudjuk, hogy a társaság vagyona immár mintegy 15.000 márkára rúg. A június 28-iki közgyűlésen Velke tanár fölolvasásban részletezte azokat a föladatokat, a melyek a társaságra a közel jövőben várnak. Ilyen például a Gutenberg-nyomtatványok ügyének a tisztázása is. A 42- és 36-soros biblia mellett szép számmal akadnak olyan nyomtatványok (Donatus-töredékek, bűnbocsátó levelek stb.), a melyek Gutenberg betűivel készültek, de a melyeket még sem lehet föltétlen biztossággal Gutenberg munkáinak tartanunk, mert a 42-soros biblia alapján Gutenberg praxisára nézve alkotott szabályok mindegyikének nem felelnek meg. E nyomtatványok különben a legkülönbözőbb helyeken vannak szétszórva s így pontos hasonmásaiknak megszerzése jókora fáradságba és költségbe kerül. Tanácsos volna tehát ezeket a társaság keretében összegyűjteni; segedelmükkel a könyvnyomtatás történetére vonatkozó igen sok fontos kérdést meg lehetne oldani. A közgyűlés ezután véglegesen megállapította a társaság alapszabályait, a melynek értelmében ennek célja a mainzi Gutenberg-muzeum segítése s a Gutenbergre, meg találmányára vonatkozó kutatások ügyének ápolása. — A napokban megkaptuk a társaság legújabb kiadványát is. Schwenke Pál dr. írta ezt a Donatusok és kalendáriumok betűiről szóló egész könyvet. Bőséges és tanulságos szövegrész mellett hét fénynyomat is van benne. Az első a hannoveri 1454-iki 31-soros bűnbocsátó levelet, a második egy német csi-ziót (eredetije Cambridgeben), a többi a müncheni, oxfordi és bambergi Donatusok mását mutatja.

A Magyar Iparművészet júliusi és szeptemberi füzetét kaptuk kézhez a napokban. Mind a kettő az új királyi palota bensejéből mutat be részleteket. Az elsőben Hauszmann Alajosnak ugyanerről szóló érdekes ismeretét találjuk. A nyomdászembert azonban inkább érdekli a szeptemberi füzet, a melyben Czako Elemér ír a régi magyar ötvös-rézmetszőkről, s vagy öt metszetnek a mását is megmutatja czikke keretében. „Az utca képes könyve“ a czime Dömötör István pompás cikkének, a melyben arra buzdítja az érdekelteket, hogy a czégtáblák festésébe is vigyenek bele egy kis művészetet. „Hogy mi az utca képeskönyve? Minden, a mi a párhuzamosan szaladó két oldalt díszíti, élénkíti s meglepetéssel szolgál a járókelőnek. A plakátok, czégtáblák, fölíratok tényleg képeskönyvvé tették az utcát. A plakát legfiatalabb műfaja a modern művészetnek. S egy részről azt a kereskedelmi célú szolgálja, mint a czégtábla, hogy t. i. hirdet és figyelmünkbe ajánlja az ipari cikket, más részről: kép, színes és ötletes ábrázolás, mely előtt érdemes állomást tartani. Éppen olyan illusztráció az utcában, mint a czégtábla. Már ott tartunk, hogy vannak művészi plakátjaink. Jó volna, ha ezt elmondhatnók a czégtáblákról is. Mert a mai formájuk teljesen művésztietlen.“ „A czégtábla ne legyen se illusztráció, se pedig kép, a melynek egyedüli végcélja az esztétikai élvezet. Csak czégtábla legyen, mely kínálja az árút, csalogatja a vevőt, és semmi más. De ezt a feladatot artistikus formában oldja meg. Ne az izléstelenségnek, hanem a művészi ötletességnek s az izlésnevelő formáknak legyen a terjesztője.“ — Ugyancsak e füzetben találjuk Augenföld Miksa szaktársunk „Mesterszedés“ című könyvének rendkívül tanulságos és különben elég kedvező kritikáját. Meg nem állhatjuk, hogy egy részletét le ne nyomtassuk: „A könyvnek a rajzról írott fejezetét német

szellem lengi át. Szerinte, a ki rajzolni akar tanulni, szüksége van körzőre, szögmérőre, rajz-sínre, háromszög-vonalzóra és még vagy tizféltre, különösen pedig „dörzsgummirá”. Csak csinján uraim, a dörzsgummi! Az angol-amerikai rajz-szisztémáknak (Liberty, Prang) többet köszönhet a modern művészet és iparművészet, mint a körzőknek, vonalzóknak nevezett mankókkal fölfegyverkezett rajzprofesszori hadnak, ott pedig csak egy szál czeruzát s egy lap papirost adnak a rajzoló kezébe és mintául jelölik ki neki a látható világ összes tárgyait. Valóban többet ér egy bögre-rajz, mint egy meander, többet egy virágszirom az összes kúpoknál és gúláknál. S nem baj, ha a rajz maszatos, csak gondolat, valóság legyen benne.”

Komáromy Dezső marosvásárhelyi szaktársunk *Hóvirágok* czimmel novellakötetet adott ki. Ára 1 K 40 f. A tiszta jövedelem egy részét a szerző a nyomdász-szervezetnek ajánlotta föl.

A Schnellpressenfabrik Worms: Fischer, Naumann & Comp., meg az ilmenauai festékgyár magyarországi képviselőjét a kitünő szakember *Klein József* (VI., Teréz-körút 52.) vette át.

Ujságíró-egyetem. A New-York World kiadótulajdonosa, a Magyarországból odaszármazott Pulitzer József, két millió dollárt adományozott a columbiai egyetemen alapítandó ujságíró-főiskola javára. Ha az iskola három esztendő alatt kifejlődik, Pulitzer még egy millió dollárt ajándékoz erre a célra. Az ujságíró-főiskola egyenlő rangú lesz a jogi, orvosi és technikai főiskolákkal. A kurzus két esztendeig fog tartani. A jelöltéktől nem kívánják, hogy előzetesen valamely iskolát végezzenek, de fölvételi vizsgálatot kell tenniök. Azonkívül csakis föltétlenül tisztességes embereket bocsátanak oda.

Amerikai munkabérek. Amerikában a nyomdászok napi munkaideje átlag 8 1/2 óra. A fizetés minimuma az egyes városok szerint rendkívül változó. Koronákba átszámítva például átlag a következő fizetések járnak ott:

	Bizonyos pénz	Gép-szedésért	Éjjeli munkáért
	korona, hetenként		
Washington (államnyomda)	112—	—	—
Vancouver	105—	107 50	112 50
Quebec (Kanada)	45—	70—	—
Winnipeg (Kanada)	85—	95—	—
S.-Francisco	90—	—	—
Victoria (Kanada)	100—	105—	132 50
Savannah	85—	—	—
Saint-Paul	80—	—	110—

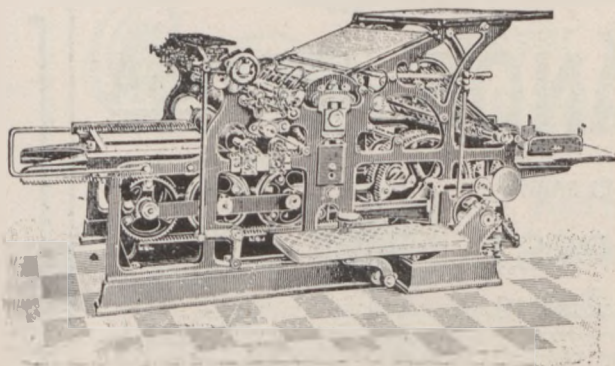
A mi a megélhetési viszonyokat illeti, az élelmi szerek általában jóval olcsóbbak Amerikában, mint nálunk; a lakás, ruházat s általában az ipari cikkek azonban jelentékenyen drágábbak.

Felelős szerkesztő *Tanay József*. ☉ Főmunkatárs *Novák László*.
Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre.

KEDVEZŐ ALKALOM! Nagyszabású gyűjteményemből ajánlok: *válogatott* bel- és külföldi **modern szedésmintákat** (minden törekvő szedőnek valóságos kincseshányát) a következő igen olcsó árakon: 50 lap ára 2 K 50 f., 100 lap ára 4 K. (Vidéki rendeléseknél portóért 20 fillérrel több.) Továbbá eladó: 5 évfolyam **Modern Letterpress Designs** (a világhírű *British Printer* szedésmintái); mérsékelt áruk évfolyamonként 2 korona. Cím: *Goldfinger Mór*, Bpest, VI., Andrássy-út 84, II.14.

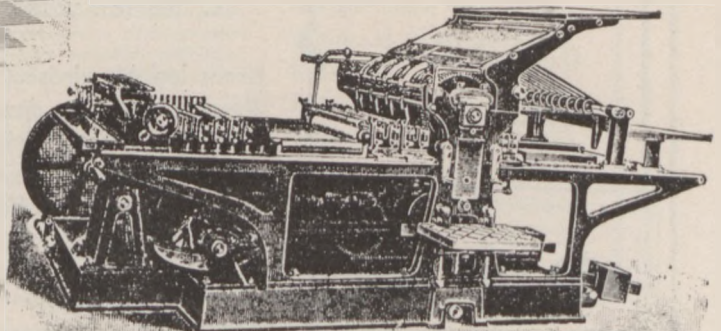
Schnellpressenfabrik Worms

| Távirati cím: | Schnellpresse Worms. **Ehrenhard & Gramm, Act.-Ges.** Alapított 1809-ben.

WORMS. (RAJNAI HESSEN)

Könyvnyomó gyorsajtók Gyorsjáratú könyvnyomó sajtó B vasutas járatral s a nyomóhenger meg tolrúrd kétoldalas hajtásával.

Könyvnyomó gyorsajtók

a legfinomabb autotipiai, többszínű nyomatok, akcizenciák, újságok és könyvek nyomására.

Különleges gyorsajtó C (német birodalmi szabadalom) könyvek, katalógusok és újságok legszebben való nyomtatására, vasutas járatral és hengeres festékezzel (2 vagy 4 festékező henger), a festékező szerkezet, a nyomóhenger és a tolrúrd kétoldalas hajtásával.

MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐ:

Klein József Budapesten, VI., Teréz-körút 52. szám.

Teljes nyomdai berendezések előnyös föltételek mellett.

REPRODUKÁLÓ-MŰINTÉZET

PHOTO-CZINKOGRAFIA

WITTITZ
MANFRÉD

Autotypia
Phototypia
+ Chemigrafia
4-színű nyomás
Photolithografia

TELEFON
18-99

BUDAPEST, VI. KIRÁLY UTCA 30.

BERTHOLD H.

RÉZLÉNIAGYÁR
ÉS BETŰÖNTÖDE RÉSZV.-TÁRS.

BERLIN

Fióköntődék Szt. Pétervár, Moszkva
és Bauer & Co., Stuttgart

Ajánlja kitűnő készítményű rézléniáit, rézkereteit,
rézdíszítményeit, könyv- és címbetűit, díszkereteit stb.

Feltűnést keltő ujdonságok
betűkben, keretekben, rézléniákban

Kizárólagos vezérképviselők
PUSZTAFI ÉS TÁRSA, BUDAPEST
V., Pannonia-utca 2b
a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak

Államilag kedvezményezett első magyar
könyv- és könyomdai festékgár

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

TELEFON
56-64.

47.004. és 53.406.
számú osztrák-magyar
szabadalmak.

GYÁR, IRODA ÉS RAKTÁR:

BUDAPEST
IX., Márton-utca 19.

Készít legjobb minőségű ujság-,
illusztráció-, mű-, díszmű- és
mindenféle színes és fekete fes-
tékeket, Patent gelatin-henger-
anyagot. **Szedősorzókat**, iga-
zitható fesztővel, szabad. saját
találmány. Bronzok, kenczék, ko-
romégetés.

KITŰN-
TETÉSEK:

Temesvár 1891. Philip-
popol 1892. Országos
Iparegyesület 1892.
Milleniumi kiállítás
Budapest 1896.

UNION
FOTOCZINKOGRAFIAI
MŰINTÉZET
BUDAPEST
VI. UJ-UTCA 37. SZ.

AUTOTYPIA
FOTOTYPIA
CHEMIGRAFIA
FOTOLITOGRAFIA

MINDENMŰ CLICHÉK ELKÉSZÍTÉSE
VALAMINT
KÜLÉSBEL FÉNYKÉPFELVÉTEL ÉPÜLETEKRŐL,
GYÁRAKRÓL, TÁRGYAKRÓL STB. ESZKÖZLETIK.

TELEFON: 295.

C. Rüger

Leipzig

Rézléniagyár, bélyegző-
metszés, vésőintézet és
nyomdai kellékek gyára.

MAGYARORSZÁGI
VEZÉRKÉPVISELŐ:

KLEIN JÓZSEF

Budapest, Teréz-körút 52. sz.

Utóbbi teljes nyomdai és könyvkötészeti
berendezések szállítására is vállalkozik,
pontos teljesítést garantírozva.

Wörner J. és Társa

gépgyár és vasöntöde

== Budapesten. ==

Egyszerű gyorsajtók 2
vagy 4 festék-dörzsölő
hengerrel. Kétszint nyomó
gépek, 2 festékszerkezet-
tel, 2 vagy 4 festékdörz-
sölő hengerrel. Tégely-
nyomású gyorsajtók. ∴
Önműködő késköszörülő
gépek. Csomagoló- és
simitó-sajtók. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Körforgású =
nyomó-gépek

illusztrált művek, újságok és
könyvek egy- és többszínbeni
nyomására, o tökéletesbített
tűlésér- és körben forgó kés-
hajtogatató készülékkel. oooo

Használt ==
= gyorsajtók

alaposan kijavítva és átala-
kítva, jóállás mellett jutányos
árért eladók. oooooooooo

Papírvágó- és papírfúró-
gépek. Aranyozó-, dom-
bornyomású- és kivágó-
sajtók. ∴ Könyvnyomdai
kézisajtók. Tömöntödei
berendezések. ∴ Transz-
misszió-telepek. ∴ Hun-
gária akcidensz-gyors-
sajtók. ∴ ∴ Könyomdai
gyorsajtók. ∴ ∴ ∴ ∴ ∴

Párisi világkiállítás 1900: Grand Prix.

Monoline-Szedőgépek

a steyri Oesterreichische Waffenfabriks-Gesellschaft

preciziós gyártmánya, a legegyszerűbb,
legolcsóbb és legtökéletesebb szedőgép.

A Monoline-gépek immár működésben állanak: Bécsben a cs. kir. udvari és államnyomdában, a császári Wiener Zeitung, a Neue Freie Presse, Fremdenblatt, Extrablatt, Steyrrermühle, St. Norbertus-nyomda, R. v. Waldheim cégű üzletekben; Budapesten a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság intézetében és még egyéb városokban.

Kizárólagos gyártási engedély Ausztria, Magyarország, Szerbia, Románia és Bulgária részére

A. Marklowsky v. Pernstein, WIEN, VI., Wallgasse 26.

Magyarországi képviselő: Dessauer és Márkus, Budapest, VI., Lázár-utca 13.

CARMINE HUGÓ

GÉP- ÉS SZERSZÁMGYÁRA
BUDAPEST, VI., KIRÁLY-U. 26.

FŐÜZLET ÉS GYÁR

WIEN, VII., BURGGASSE 90.

A PÁRISI KIÁLLÍTÁSON GRAND
PRIX-VEL S KÉT ARANYÉREM.

MEL LETT KITÜNTETVE.

ALAPITTATOTT 1878. TELEFON 14—16

A GRAFIKAI IPARÁGAK ÖSSZES
SZÜKSÉGLETEINEK RAKTÁRA.

NYOMDAFESTÉKEK, KENCZÉK ÉS
HENGERANYAG NAGY RAKTÁRA

KAST és EHINGER

G. M. B. H. STUTTGARTI ÉS
FEUERBACHI GYÁRAIBÓL.

KÉPVISELŐJE: KÖNIG ÉS BAUER, WÜRZBURG
HUGO KOCH, LIPCSE ○○○○
AUGUST FOMM, LIPCSE ○○○○
○○○○○○○○○○ CZEGEKNEK

Gyári üzemünk felőleli valamennyi, a grafikai szakma számára szolgáló **FESTÉKEK** gyártását, elismert kiváló minőségben.

A cég minden kiállításon, melyen részt vett, ki lett tüntetve, így Párisban is 1900-ban a **grand prix-vel** és két aranyéremmel.

RAKTÁRAK AUSZTRIÁBAN
ÉS MAGYARORSZÁGBAN:

CARMINE HUGÓ

BÉCS, BUDAPEST (VI., Király-u. 26)
ÉS PRÁGA (Dittrichgasse 1968).

Alapítva 1892-ben.

BLANCO, vizit-, eljegyzési, meghívó-, esketési és menu-kártyák stb., préselt, merített, arany- vagy ezüstmetszéssel, ugyszinte fehér facettel, a legfinomabb minőségig készíttetnek

OCASEK KÁROLY

fényképészeti karton-gyárában

Budapest, VI. ker., Király-utca 26. sz.

Arany- és ezüst-nyomás.

SCHÖNTAG GYULA

szakasztalos

BUDAPEST

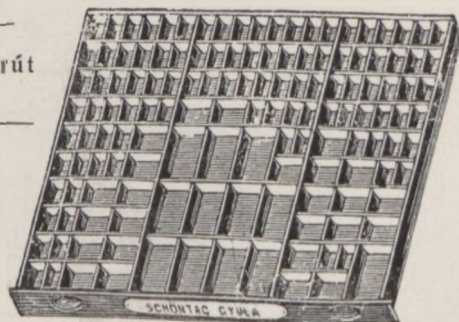
VI., Váci-körút
51. szám.

Kis antiqua-
szekrény 3 frt.

Nagy szekrény
4 frt.

*

Árjegyzék ingyen
és bérmentve.

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest, V., Sólyom-utca 13.

Telefon 23—70. sz.

ELSŐ MAGYAR

Telefon 23—70. sz.

BETŰÖNTÖDE

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST, VI., Dessewffy-utca 32. szám.

Dús raktárt tart magyar, német, tót, horvát, szerb, román és
bolgár ékezetű

könyv- és címzetűkből, körzetekből, rézléniákból
és kizárásokból,

továbbá a legkülönfélébb ékitményekből és egyéb nyomdai föl-
szerelvényekből.

Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan
foganatosíttatnak.

BÉLYEGZŐ-METSZÉS.
MECHANIKAI MŰHELY.
GALVANOPLASZTIKA.

TÖMÖNTÖDE.
ÓLOMZÁR-GYÁRTÁS.
RÉZLÉNIA-GYÁRTÁS.

!! UJDONSÁG !!

EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT

CZETTEL és BENDT-
NER szabadalma. o

Nagy-Becserek Oresits J. Jokly Lipót. Pleitz Fer. Pál utóda (dr. Brajler L. és Mayer R.). Seprős Valter.	Nyirbátor Friedmann Lipót.	Rutka Böhm Albert.	Szegárd Árva J. Báter János. Lengyel Pál. Ujfalussy Lajos utóda : Molnár Mór.	Tokaj Gestetner Adólt
Nagy-Enyed Nagyenyedi könyvnyomda és papírártványár r.-t.	Nyitra Huszár István. Iritzer Zsigmond. Kapsz és Kramár Löwy Antal Neugebauer Nándor. Reicheles Lipót.	Salgó-Tarján Friedler Ármín. Pollacsek József	Székelly-Keresztúr Szabó Testvérek.	Tolna Weltmann Ignác
Nagy-Kálló Sarkadi József.	Ó-Becse Lévai Lajos.	Sárbogárd Spitzer Jakob	Székellyudvarhely Becsek D. Fia. Betegh Pál.	Tolna-Tamási Jeruzsálem Ede.
Nagy-Kanizsa Fischel Fülöp. Krausz és Farkas. Wajdics József Ifj. Weisz L. és F.	Ó-Kanizsa Brück P. Pál. Schwartz A.	Sárvár Stranz János.	Székesfehérvár Eisler Adolf. Olüeck Mór. Slinger E. Számmer Imre (tulajdonos : Heckenast Kálmán). Számmer Kálmán. Székesfeh. és Vidéke ny.	Torda Füssy és Stupjár.
Nagy-Károly Róth Károly. Sarkadi Nagy Zsigmond.	Oravicza Kehrer C. Wunder Károly.	S.-A.-Ujhely Hegyalja-könyvnyomda (tul.: Alexander Vilmos). Landesmann M. és Társa. Löwy Adolf. Pannonia-nyomda (tul.: Jurcsó és Ocskay). Zemplén-nyomda (tulajd. : Ehlerz Gyula).	Szempcz Fischer Nátháné.	Torna Rosenblüth Simon.
Nagy-Káta Nagykátai és Monori könyvnyomda Nagy- Kátán (tul.: Molnár S.).	Orsháza Pless N. Veres Lajos.	Sárospatak Ev. ref. főiskola nyomdája (bérlo: Steinfeld Jenő).	Szentes Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda Ernő. Szentes és Vidéke ny. Vajda Bálint utóda.	Török-Kanizsa Brück P. Pál
Nagy-Kikinda Oujin V. Pannonia ny. Radák János.	Orsova Handl József. Orsovai könyvny. r.-t. Tillmann R.	Segesvár Horeth Frigyes. Jördens Testvérek.	Szent-Endre Schwarz I.	Török-Szent-Miklós Rubinstein Sándor.
Nagy-Kőrös Bazsó Lajos. Ottlinger Kálmán.	Paks Rosenbaum Miksa E.	Selmeczbánya Joerges A. özv.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Trencsén Gansel Lipót. Skarnitzl X. Fr.
Nagy-Marton Oellis Henrik.	Pancsova Jovanovics Testvérek. Kohn Samu. Wittigslager Károly.	Sepsi-Szent-György Jókai-nyomda r.-t. Móricz István és Vajna J.	Szenicz Bezso János és Társa	Turóc-Szent-Márton Gaspárik J. Magyar nyomda (tulajd. : özv. Moskóczy Ferenczné. Turócszentmártoni nyomda r.-t.
Nagy-Mihály Landesmann B.	Pankota Ifj. Bod József.	Siklós Harangozó József. Minerva-nyomda (tul.: Klein Ferencz)	Szepes-Váralja Buzás Dénes.	Új-Arad Mayr Lajos.
Nagy-Röcze Büchler Béla.	Pápa Goldberg Gyula. Nobel Ármín. Ref. főisk. nyomda. Stern Rezső.	Somorja Goldstein József.	Szerez Schreiber Mór	Újpest Corvina-nyomda. Fuchs Antal és József. Krömer Alajos. Salgó és Társa.
Nagy-Szalonta Liebermann Mór. Reich Jakob.	Pásztó Schlesinger Mihály.	Sopron Petőfi-könyvnyomda (tul.: Zsombor Géza). Reinwalter Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremszner. Zollner Dezső.	Szerencs Simon József.	Újvidék Fuchs Emil és Társa. Hirschenhauser Benő Hungária-ny. (Friedmann Samu). Ivkovics György. Miletics Szvetozár. Popovics Testvérek.
Nagy-Szeben Drotleff József. Krafft W. Reissenberger Adolf. Tipografia nyomda (Marschall József). Tipografia Archidiecezana.	Pécs Lyceumi nyomda. Pécsi irod. és könyvny. r.-t. Táizs József. Wessely és Horváth.	Stájerlak Hollschätz F.	Szilágy-Cseh Berkovits R.	Ungvár Oelliaz Miksa. Jäger Bertalan. Lévai Mór. Székely és Illés. Unio könyvnyomda
Nagy-Szecsény Olatstein A.	Pécska Ruber István.	Sümeg Horvát Gábor.	Szillágy-Somlyó Böloni Sándor. Heimlich Weisz a a in.	Vác Kir. orsz. fegyintézeti ny. Kohn Mór. Mayer Sándor.
Nagy-Szent-Miklós Pirkmayer Alajos. Wiener Náthán.	Perjámos Gatter és Frischmann. Hungária-ny.	Szabadka Bittermann József. Braun Adolf. Kladec István és Társa. Krausz és Fischer. Szabados Sándor.	Szili-Hadad Fein Sámuel.	Vág-Ujhely Brück Ignác. Horovitz Adolf. Löwysohn Manó Steinmann J.
Nagy-Szombat Fiebig József. Goldmann Miksa. Horovitz Adolf. Reisz L. Winter Zsigmond.	Petrozsény Figuli Antal.	Szamos-Ujvár Andrá-nyomda (tulajd. : Todorán Endre). Gör. kath. egyházmegyei nyomda.	Szolnok Bakos István. Fuchs Lipót és fia Fuchs Manó Hay és Grün (Várm. ny.). Jász-Nagykún-Szolnok- megyei Lapok nyomdája (tul.: Vezéry Ödön). Wachs Pál.	Vajda-Hunyad Ideál-könyvnyomda.
Nagy-Szöllős Ugocsai közp. könyvny.	Pozsony Alkalay Adolf és fia. Angermayer Károly. Eder István. Frelstadt Mór. Katholikus nyomda. Natali M. Preisak Ferencz. Westung. Orenzbote ny. (tul.: Simonyi Iván). Wigand K. F.	Szakolca Neumann, Teszlik és Tsa.	Szombathely Bertalanffy József. Egyházmegyei könyvny. Gábrriel Agoston. Breitfeld Dezső és Társa	Verebély Neufeld Sándor.
Nagy-Tapolcsány Platzko Gyula. Zhorelia Gyula.	Pöstyén Gipsz H.	Szarvas Sámuel Adolf. Szikcs Antal.	Tab Perl Pál.	Versecz Kehrer Béla. Kirchner Ernő. Veronits József.
Nagyvárad Ifj. Berger Sámuel. Déry és Boros Freund Lajos és Társa Helyfi László. Hönig I. Láng József. Laszky Ármín. Neumann Vilmos. Rákos Vilmos utóda. Sebő Izáák Imre. Sonnenfeld Adolf. Szent László-nyomda r.-t. (bérlo: Csávássy Gyula).	Predmér Links M. utóda: Rosen- zweig H.	Szász-Régen Burghardt Rezső. Sebesch Károly.	Tapolca Löwy B.	Veszprém Egyházmegyei könyvny. Krausz Á. Fia. Népkarant nyomdája (tul.: Takáts Sz.). Pósa Endre.
Námesztő Schein. M.	Putnok Gaertner Ignác.	Szász-Sebes Stegmann János. Winkler Lajos.	Tasnád Lövinger L.	Zala-Egerszeg Breisach Samu. Özv. Tahy Rozália és tsa. Unger Antal.
Naszód Schwartz Mór.	Püspök-Ladány Deutsch Izrael.	Szászváros Minerva-nyomda r.-t. Schäser A. Szászvárosi könyvny. r.-t.	Tata Engländer Jakob és Társa. Nobel Adolf.	Zala-Szent-Grót Nagy Sándor.
Német-Bogán Rosner Adolf.	Ráczkeve Cseri István.	Szatmár Litteczky Endre. Morvai János. Nagy Lajosné. Pázmány-ajtó. Szabad Sajtó könyvny. Weinberger Testvérek.	Temesvár Csanád-egyházmegyei ny. Csendes Jakab. Gutenbergy-ny. Mangold Sándor. Moravetz Gyula. Stéger Ernő utóda. Uhrmann Henrik. Unio-könyvnyomda (tul. : Steiner Ferencz). Veres Sámuel utóda.	Zenta Beretka Imre. Kabos Ármín. Fekete Sándor.
Német-Palánka Krisztofek József.	Rákospalota Deutsch Mózes. Fischer Dezső.	Szeged Endrényi Imre. Endrényi Lajos. Engel Lajos. Gönczf I. József. Schulhof Károly. Traub B. és Társa. Várna Lipót. Weisslényi Géza.	Tisza-Füred Goldstein L.	Zilah Krausz E. és társa. Seres Samu.
Nezsider Horváth Béla.	Rímászombat Lévai Izsó. Náray I. A. Rábely Miklós.	Szegalom Riegel Zoltán.	Títel Czája Alajos.	Zólyom Nádossy Ferencz. Zólyom és vidéke ny.
Nyiregyháza Jóba Elek. Piringer János (tulajdonos : özv. Piringer Jánosné). Szabolcsi Hírlap nyomdája (tulajd. : Székely Imre).	Rózsaföld Kovács Mihály. Sajóvidék nyomdája (tul. : Hermann I.).	Székelyhíd Kohn Sámuel.	Zombor Bittermann Nándor és Fia. Kollár József. Obliath Károly.	Zombolya Wunder Rezső.

Könyv- és könyomdai
festékgyár.

Wüste F.

Iroda és raktár:

BUDAPEST

VII., Kertész-utca 4. sz.

Gyárt: könyv- és könyomdák részére
való fekete és színes, valamint réz-
nyomáshoz szükséges mindennemű
és színű festékeket.

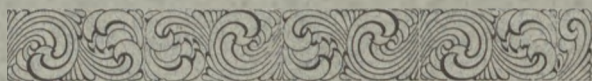
Hengeranyag- és kencze-gyár.

JULIUS MÁSER (Lipcse)
magyarországi képviselője.

A Mäser-lemezek raktára.

TELEFON 62-79.

BÖLE
JÓZSEF
RSZTALOS M.

Van szerencsém tisztelettel érte-
síteni, hogy a **könyvnyomdai fel-
szerelések** készítésére berendezett
Asztalos-műhelyem

Aug. hó 1-től VIII., Horánszky-utca
3. szám alatt van. — Szakmában
számos éven át szerzett tapasztala-
tainál fogva, mindenkor főtörek-
vésem lesz t. vevőimet mindenképen
kielégíteni. Szükség esetén kérem a
fentnevezett új címemet használni.

Regálók s nyomdaiszerekenyek raktáromban mindig vannak.

POLACSEK ÉS NÁDOR

GRAFIKAI SZAKÜZLETE

Budapest, IX. ker., Rákos-utca 11. szám alatt.

A grafikai iparágak összes szük-
ségleteinek raktára. Nyomda-
festékek, kenczék, hengeranyag
nagy raktára.

Tömöntőde-berendezések,
szedővasak, lyukasztó (perforáló)
gépek, formazáró készülékek
stb., stb.

Raktár használt gépekben, melyek saját műhelyünkben teljesen
rekonstruáltak. Teljes nyomdaberendezések is szállíthatnak.

KÉPVISELETEK: Berger és Wirth lipcsei festékgyár; a hírneves
Augsburgi gépgyár; Faber és Schleicher könyvnyomdai gépgyára,
Hogenforst A. gép- és szerszámgyára képviselői.

TELEFON 54-48.